

VARDAI IR VIETOVĖS: VĖLAIČIŲ VĖLEKIEMIAI (?)

Filomena Kavoliutė

Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų instituto Geografijos ir kraštotovarkos katedra,
M. K. Čiurlionio g. 21/27, LT-03101 Vilnius
El. paštas: filomena.kavoliute@gf.vu.lt

DOI: <https://doi.org/10.5200/GM.2021.6>

Kavoliutė F. NAMES AND PLACES: VĖLAIČIAI, VĖLEKIEMIS. *Geografijos metraštis*, 54, 2021.

Abstract. The study is focused on analysis of names of Lithuanian places from the point of view of landscape geography. It is intended for the analysis of the Vėlaičiai (Laties) and other similar place names. According to data from linguists, such place names are derived from personal names. But the root of the word Late does not answer what the personal name means itself. In Lithuanian language the Laties word shares the same root with: late - time of day, the end of a season or ghost - the spirit of a dead person? With which of these meanings could be associated with communities, areas that are still marked in the 19th and 21st century beginning maps? Hypothesis made that if in the past the meaning of such communities or areas would be linked to a world of the dead, in or in the surrounding of them should be some objects from the pre-Christian period. In search for possible connections first the oldest cultural layer - the archeological heritage was analyzed, and then the natural environment of the areas. In total the 29 locations were studied.

References 49. Figs 28. Table 1. In Lithuanian, summary in English.

Keywords: place names, oikonomim, Vėlaičiai, landscape, archaeological heritage.

Įvadas

2010 m. Tverų apylinkių ekspedicijoje dėmesį patraukė seniūnijoje esančių Vėlaičių kaimų vardai mįslingu bendrumu su žodžiu „vėlė“ ir nustebino sutapimu – abiejų netolimoje kaimynystėje (valandos kelio pėsčiomis atstumu) esančiais archeologiniais paminklais. Tuoj po to vienas jų buvo panaikintas, suteikiant vietai gretimo kaimo vardą (Kavoliutė, 2019). Grįžti prie šių vietovardžių (jų rasti 5) ir pastebėtų sutapimų ragino ankstesni informatyvūs vietovių vardų žvalgymai, atskleidę rašytiniais šaltiniais patvirtintą kai kurių kaimų vardų senumą (Kavoliutė, 2014). Vietovių vardų ir gamtinės aplinkos sąsajų tyrimai taip pat atskleidė dalies jų galimą ryšį su seniausiu istoriniu laikotarpiu – ankstyvaisiais viduramžiais (Kavoliutė, 2020). Nepaisant vardų bendrumo su žodžiu „vėlė“, kaip ir žodžiu „vėlus“, bei neabejotinų sąsajų su istoriniu kontekstu, kuris priklauso istorijos mokslo tyrimų laukui, ryžtasi galimų kilmės priežasčių paieškoms, žvelgiant į tokius vardus turinčias vietas iš kraštovaizdžio geografijos pozicijų. Buvo išsikelta hipotezė: jei Vėlaičių ir panašių vardų vietovės, jų bendruomenės būtų turėjusios sąsajų su vėlėmis – mirusiųjų pasauliu, tokie vardai, pavardės turėtų būti atėję dar iš ikirikščioniškojo valstybės laikotarpio, o vietovėse ar jų apylinkėse turėtų būti kokių nors tą patvirtinančių objektų. Ši nuostata skatino pasidomėti archeologinių paminklų paplitimu, nes tai svarbūs kraštovaizdžio elementai – vietovių kultūrinio klodo dalis. Straipsniu siekiama nustatyti vietovių sąsajas su jais, patikrinant tai kaip vieną iš būtinų tokių kilmės prielaidų. Su anapusiniu pasauliu susijęs ir žodis „dausos“, o panašūs vietovardžiai čia taip pat trumpai aptariami.

Metodika

Pastebėta, kad tie patys vardai įvairaus laikotarpio, kartais ir to paties meto žemėlapiuose, dokumentuose užrašomi skirtingai – kaitaliojamos balsės e, e, i, ie, pvz: 1959 m. Kretingos rajono Kalniškių apylinkėje nurodytas *Vėlaičių* kaimas, o kitapus upės Kartenos apylinkei priskirta kita jo dalis užrašyta *Vielaičiai* (Lietuvos, 1959, p. 211) arba Indrajų ežero (Zarasų r.) šiauriniame gale esančio kaimo vardas rašytas: *Vileikiai* (1865 m., 1915 m.), *Velaičiai* (1923 m., 1950 m.), *Vėlaikiai* (1959 m., <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>), o oficialiuose dokumentuose vietovė dabar vadinama *Veleikiais* (<http://www.zarasai.lt/>). Toks vardų rašymo nevienodumas skatino ieškoti ne tik Vėlaičių, bet plėsti paieškos lauką, atkreipiant dėmesį į kitus šaknį vėl-, vel-, viel-, vil- turinčių vietovių vardus. Laikytasi prielaidos, kad balsė e vietovių varduose, turėjusiuose galimų sąsajų su žodžiu „vėlė“, per ilgus šimtmečius nesant lietuviškos raštijos galėjo pakisti į kitas minėtas balses, todėl dėmesys kreiptas ir į vardų skambesį.

Vardų ieškota 1959 m. Lietuvos administracinio-teritorinio suskirstymo žinyne ir 1923 m. surašymo duomenyse (Lietuvos, 1925). Prijungus naujas vietoves, analizuojamųjų skaičius išaugo iki 23 vardų ir 36 vietovių. Tyrime apsiribota šiais vardais: *Vėlaičiai*, *Vilaičiai*, *Vėlionys*, *Vilionys*, *Veleikiai*, *Vileikiai*, *Vėluikiai*, *Vėlūnai*, *Vilūnai*, *Vilūneliai*, *Vilūnaičiai*, *Vilūniai*, *Vilučiai*, *Viliukai*, *Vilainiai*, *Viliai*, *Velikuškės*, *Veliškėnai*, *Velikūnai*, *Velikioniai*, *Vėliučionys*, *Velekiemiai*, *Veliapolis*. Panašių vardų vietovių ieškota ir J. Spruogio žinyne (1888). Deja, jame minimų nepasisekė rasti: *Belaiūme* (*Vėlaičiai*) – kaimas Dirvonėnų valsčiuje, dvaras Medingėnų valsčiuje; *Belouūme*, *Belouūtu* (*Vėloičiai*) – valstybinis kaimas Medingėnų valsčiuje; *Belaiūmishkja* (*Velaitiškiei*) – vietovė Karklėnų valsčiuje Pagirždutės dvare; *Beliname* (*Vėlainaičiai*) – dvaras Telšių valsčiuje. Akivaizdu, kad dalis tokių vardų vietovių jau yra išnykusios.

Vietovardžiai yra kalbos dalis, todėl vardų semantikos paaiškinimų pirmiausia ieškota kalbininkų darbuose; remtasi Lietuvos vietovardžių geoinformacine duomenų baze (LVGDB), (<http://lkiis.lki.lt/>), pavardžių žodynu. Linkstant prie nuostatos, kad *Vėlaičių* ir panašius vardus turinčių vietovių bendruomenės praeityje yra galėjusios turėti sąsajų su senojo pagoniškojo tikėjimo laikais, atsakymų ieškota istorikų, archeologų, mitologų darbuose.

Vietovių ir jų apylinkių seniausias kultūrinis klodas – archeologiniai paminklai – analizuoti apžvelgiant jas 5–6 km spinduliu – 1 valandos kelio pėsčiomis atstumu, kartais ir plačiau. Duomenys tam imti iš Kultūros paveldo departamento Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro (NKVR; <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>), trūkstant datavimo tikrinasi ir senajame archeologijos atlase (Lietuvos, 1977), Lietuvos piliakalnių internetiniame puslapyje (<http://www.piliakalniai.lt>). Kiekvienai vietai sudarytos iliustracinės schemos, kurių pagrindui (išraiškingo reljefo vietovėms) panaudotas interaktyvus Lietuvos reljefo žemėlapis (<https://www.arcgis.com>), sukurtas įmonės HNIT Baltic, arba iškarpos iš Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro žemėlapio (<https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>), skaitymo patogumui papildžius vienodais sutartiniais ženklais. Schemų mastelis nėra vienodas, todėl vietovių apylinkės 5 km spinduliu išryškintos apibrėžtu skrituliu; jis nežymimas, jei iliustracijoje pateikiama tik 5 km spindulio teritorija. Keletu atvejų kaip papildoma informacija pažymėtos apskritai visos iki šiol išlikusios kapinės, jei apylinkėse pastebėta didesnė jų gausa, atkreipiant dėmesį į ilgalaikį ir itin tankų vietovių apgyvenimą. Analizuojama ir gamtinė vietovių aplinka.

Kaimų vietų tikslinimui naudoti vidutinio mastelio Lietuvos topografiniai tarpukario žemėlapiai (M 1:100 000, 1935 m.), I pasaulinio karo žemėlapiai (M 1:100 000, 1915–1919 m.), 1865 m. Kauno gubernijos žemėlapis (M 1:126 000). Naudoti ir pokariniai 1949–1950 m. 1:25 000 mastelio topografiniai žemėlapiai (<https://www.geoportal.lt>). Vardai užrašyti taip, kaip jie pateikiami internetiniame Regionų geoinformacinės aplinkos puslapyje REGIA (<https://www.regia.lt/zemelapis/>), nurodyta jų rašyba ir senesniuose šaltiniuose, pažymint užrašymo metus. Aiškumo dėlei vietovių administracinė priklausomybė duodama ir buvusi 1959 metais. Panaikinti vardai apvesti rėmeliu, nurodant metus.

Apibendrinimui sudarytos diagramos, atspindinčios vietovių ir apylinkių seniausio kultūrinio klodo sąsajas (ne toliau kaip 6 km – 1 valanda kelio pėsčiomis atstumu), o suvestinėje lentelėje apibendrintas paveldo paminklų naudojimo laikotarpis.

Literatūros apžvalga

Vietovardžio *Vėlaičiai* kilmės šaltinis, kalbos duomenimis, – asmenvardis *Vėlaitis* (<http://lkiis.lki.lt/>). Tokių ir panašių pavardžių kalbininkai nesieja su daiktavardžiu *vėlė*, bet abejonę pabrėžia, pvz.: pavardė *Vėlius* – „Kilmė nevisiškai aiški. Tačiau greičiausiai sietina ne su daiktavardžiu *vėlė*, o su būdvardžiu *vėlus*“ (Lietuvių, 1989, p. 1185); *Vileikis* – „Kilmė nėra visai aiški. Dažnai šios pavardės, matyt, galėjo būti kildinamos iš lietuvių *vilioti, viliotis, viltis, vilti*. Bet ryšys su *Vilius* taip pat neretai įmanomas“ (ten pat, p. 1213). *Vileikių* kaimo Ukmergės rajone – gimtojo krašto vietovardžio – kilmę akademikas Z. Zinkevičius aiškina taip: „Tai trumpinių *Vilius, Vilyus* priesaginis darinys. Dėmuo *Vil-* aptartas prie *Jogvilai*.“ Ten rašoma: „Tai labai produktyvus dėmuo, su juo sudaryta net apie pusantro šimto dvikamienių asmenvardžių ir keliasdešimt vienkamienių <...>. Šį dėmenį turėjo prūsai, taigi jis pasižymi senumu, nors dar nėra nutrūkęs ryšys su *vil-tis, viliasi* „tikėtis, tikisi“. Dėmuo *Vil-* ilgai niui sutapo su krikštavardine šaknimi *Vil-* (plg. *Vilius* ← *Vilhelmas*) ir šiandien sunku atskirti, kuriuose varduose *Vil-* yra baltų paveldas, kuriuose – krikštavardinis“ (Zinkevičius, 2011, p. 40, 60). Lietuvių pavardžių susidarymą nagrinėjusi V. Maciejauskienė (1991) nustatė, kad iki krikščionybės priėmimo lietuvių vardyną sudarė tautiniai dvikamieniai ir vienakamieniai asmenvardžiai, tarp kurių randame nurodytą ir asmenvardį „*Veluti*“. Apibūdindama juos, pastebi, jog „Kai kurie šių vardų yra atsiradę iš vieno ar kito dvikamienio asmenvardžio kamieno, kiti yra pravardiniai, galbūt kažkada atspindėję vardo turėtojo polinkius, būdo savybes, išvaizdą ar pan. Šiandien dauguma šių asmenvardžių nevartojami kaip vardai. Dalis jų išlikę mūsų pavardėse“ (ten pat, p. 21–22).

Vietovių vardų sąsajų su ikikrikščioniškuoju valstybės laikotarpiu ieškota Lietuvos šventviečių studijose. Kai kurios minimos Žemaitijos šventviečių sąvade (Vaitkevičius, 1998): „*Vėlaičiai* – į PR nuo Kyvaičių, Adomaičių, į ŠR Lopaičių miško“ – taip pristatomi buvusieji arčiau Tverų, o Skaborų apylinkėje aprašoma *Vėlaičių giria* (dab. Tverų seniūnija): „miškai į R nuo Vienragių, kur žinomi senojo geležies amžiaus pilkapiai, ir į PR nuo Pajomančio, kur iš suardyto kapinyno žinomi VII–XI a. dirbiniai“ (ten pat, p. 259). Taip pat minimi *Vėlaičiai* Akmenės rajone – „į ŠR nuo Naujosios Akmenės“ (p. 286), Kretingos r. Kartenos seniūnijoje – „Miškas *Vėlaitinė* – į P nuo kaimo“ (p. 106) bei Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijos *Vėluikiiai*, esantys „į ŠV nuo Skaudvilės, prie kelio Skaudvilė–Kražiai“ (p. 614). Veliuonos miestelio vardas senesniuose pasakojimuose siejamas su tariamai buvusios mirusiųjų deivės Velionės vardu (Kviklys, 1991, p. 338; Vaitkevičius, 1998, p. 633–634), bet dabartinėje Lietuvos vieto-

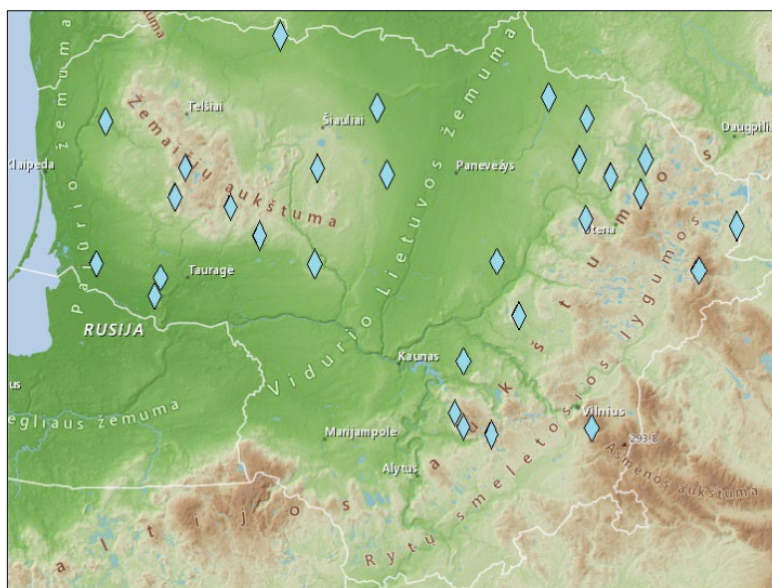
vardžių geoinformacinėje duomenų bazėje vardų kilmė aiškinama kitaip: „Be darybos priemonių sudarytas iš upės vardo *Veliuonà*“, o per miestelį srūvančio mažytėlaičio Veliuonėlės upelio vardas esą susijęs su „lietuvių velės, vėlės, mirusiųjų dvasios“ (Vanagas, 1981, p. 370). Beje, Veliuonoje gyvenusių žmonių pėdsakai datuojami nuo pačių seniausių laikų: IX–VII tūkstm. pr. Kr.; III tūkstm. pr. Kr. II pusė – II tūkstm. pr. Kr. I pusė; XVIII–XVI a. pr. Kr.; I–V a., IX–XII a. (Tautavičius, 2001). Prie Aukštaitijos šventviečių paminėti: *Vėliučionys* (Vilniaus r.) – „pavadinimo kilmė netyrinėta“, o pavadinimas XVI a. rašytas *Wiluczanam*, *Wielucian*, *Wiluczy* (p. 99); *Velikuškės* (Zarasų r.) – „ponas pirmąjį gyventoją kaimo vietoje įkūrė 1860 m. Velykų dieną, todėl kilo pavadinimas Velikuškės“ (p. 659); *Vėlionys* – „Senas kaimas Vėlio ežero rytinėje pakrantėje“, pastebint, kad „Apie Ceikinius, Ignaliną paplitusi Vielio pavardė“ (Vaitkevičius, 2006, p. 371). Susipažinta su kita šventviečių tyrimų medžiaga (Urbanavičius, 1977, 1993, 2011; Vaitkevičius, 2003, 2016), taip pat Vėluikių kapinyno (Tauragės r.) tyrimu (Jovaiša, 2007); pastarajame apie vietovardį neužsimenama.

Istorikas Z. Ivinskis (1991), komentuodamas pagoniškąjį lietuvių tikėjimą bei išlikusias žinias apie alkus, pastebi: „Alkai dar galėjo turėti ir kitą paskirtį. Kronikininko Dlugošo žodžiais tariant, lietuviai yra turėję židinių (ugniaviečių), kurie buvo paskirstyti kaimais bei šeimomis. Ten buvo mirusieji deginami. Paskui tose vietose mirusiųjų vėlėms ant medžio mauknos ir žievės padėklų buvęs padedamas valgis, o gėrimas supilamas į patį židinį. Atskirose Lietuvos vietose iki pat XVI a. žmonės vis dar neatsisakė papročio į tam tikras vietas savo mirusiems šeimos nariams nunešti valgio ir gėrimo, tikėdami, kad ten ateisiančios pasisotinti mirusiųjų vėlės“ (Ivinskis, 1991, p. 141). Šiuo Dlugošo pateiktu faktu, kad „kiekviena lietuvių šeima šventuosiuose miškuose turi savo aukurą: ten degindavusi mirusius šeimos narius ir artimuosius su žirgais, balnais, brangiais drabužiais“ remiasi M. Gimbutienė (1985), N. Vėlius (1988).

Ar tos ugniavietės buvo prie kapinynų ar kitos šventos vietos – atsakymų tebeieško archeologai. Dabar, kai vėl sugrįžta prie kremacijos, kyla kitas klausimas: o kas atlikdavo kremavimą? Patys namiškiai ar laidotuvių ritualams talkindavę žmonės? Iki pat XX a. ir net iki šių dienų išliko paprotys, kad „Kai numiršta žmogus, tai tos šeimynos nariai, netgi ir artimi giminės, negali jo nuprausti, bet turi svetimi jį prausti. Jeigu reikia kas pasiūti, irgi savo šeimynos nariai negali. Duobę iškasti būtinai turi svetimi“ (Banys, 1981, p. 56). P. Dusburgietis XIV a. rašė: „Šiuo metu lietuviai ir kiti tose žemėse gyvenantys netikėliai tą auką degina toje ar kitoje vietoje, kurią jie laiko šventąja, bet, prieš degindami arklius, taip juos nuvaro nuo kojų bevaikydami, kad šie vos begali pastovėti“ (Dusburgietis, 1985, p. 88). Ar šitaip su mylimų mirusių žmonių žirgais elgdavosi patys gedintys namiškiai? Po Kuršą 1413 m. keliavęs Žiliberas de Lanua mini „buvus sektą, kurios nariai mirusiuosius degino ant ažuolinių rąstų piramidžių netoli miškų su visais drabužiais, vertingiausiais papuošalais“ (Gimbutienė, 1985). Sudėti kremavimui tinkamą, per anksti neužgesiantį laužą (piramidę) taip pat reikalinga patirtis ir talka. Ar tą atlikdavo tos pačios bendruomenės žmonės?

Rašytiniuose šaltiniuose išlikusiame ir apie baltų senuosius papročius kalbant dažnai minimame anglosaksų keliautojo Wulfstano pranešime (IX a.) sakoma, jog „Ir yra aiščių paprotys, kad kiekvienas žmogus, kokios kilmės jis bebūtų, turi būti sudegintas. Ir jeigu randa mas kuris nors kaulas nesudegintas, jį reikia raudomis, maldavimais išsipirkti“ (Karaliūnas, 2005, p. 91–92); arba išversta kitaip: „jei kas randa nesudegusį kaulą, reikia mokėti didelę išpirką (gali būti sunku išsipirkti)“ (Gimbutienė, 1985, p. 175). Šiomis dienomis toks elgesys

būtų panašus į šantažą ir nerodytų buvus artimų, pagarbių santykių su kremuojamų velionių šeimomis. Tai gal kremaciją vykdavo kitų, svetimų, bendruomenių žmonės? Vulfstanas mini ir tai, kad „Aisčiai turi tokį paprotį: kai numiršta žmogus, jis paliekamas gulėti nesudegintas namuose šeimos bei draugų tarpe mėnesį, kartais ir du; kunigaikščio ir kiti žymūs žmonės – tiek ilgai, kiek jie turi turto; neretai ligi pusės metų jie guli nesudeginti ant žemės savo namuose. <...> Yra dar aisčių menas gaminti šaltį. Ir todėl mirę žmonės guli ilgai ir negenda, kadangi veikia juos šalčiu. Jeigu pastato du indus, pilnus alaus ar vandens, sugeba juos užšaldyti, ar būtų žiema ar vasara“ (Balys, 1981, p. 55; Gimbutienė, 1985, p. 175; Karaliūnas, 2005, p. 91–92). XIX a. užrašytuose pasakojimuose vis dar minima, kad „Žmogaus lavonas tuoj po mirties buvęs nuplaunamas ir apvelkamas vienais tik marškiniiais. Prieš nuplaunant dar buvęs atliekamas vienas dalykas slaptai nuo pašalinių akių: kūnas buvęs aptepamas labai ypatingu būdu suvirintu medumi. Kas buvę prie to medaus primaišoma, taip ir lieka paslaptis. Kad lavonas kuo ilgiau išliktų nedvokęs, jo nosį ir ausis užkimšdavo vašku. Visa tai būdavo atliekama tuoj po žmogaus mirimo“ (Balys, 1981, p. 55). Taigi kas žinodavo tas savotiško balzamavimo paslaptis ir kokiam luomui priklausė? Prieš gerą šimtmetį, gal daugiau buvęs paprotys, kad „Už nuplovimą nabašniko atiduoda tuos drabužius, kuriuos mirdamas buvo apsilvilkęs“ (ten pat), rodytų, jog tokius darbus atlikdavo kiek žemesnio socialinio sluoksnio žmonės. O kaip būta tūkstančių metų atgal? Ar laidotuvių ritualams talkindavę žmonės turėjo kokias pravardes, pavadinimus? Kaip buvo karų šimtmečiais, kai nelikdavo kas aprauda, pilkapius supila? Kas kremuodavo, kur pelenus pildavo? Gal tai galėjo būti vėlaičiai? O gal taip vadintos ilgiausiai senuosius mirusiųjų pagerbimo ritualus išlaikiusios bendruomenės?

1 pav. Vėlaičių ir kitų panašių vardų vietovių paplitimas Lietuvoje

Fig. 1. Vėlaičiai and prevalence of similarly named places in Lithuania

Autorė nelinkusi manyti, kad tokie vardai galėjo kilti nuo tingių bendruomenių, kurios vėluodamos sėdavo, derlių nuimdavo ar vėlai kur apsigyveno. Ieškant atsakymų, reika-

lingi sutelktiniai tyrinėjimai, kitų sričių specialistų išvalgos. Reikėtų ieškoti etnografinės medžiagos; sakytinė atmintis gali būti senesnė ir informatyvesnė, nei esame linkę manyti. Neįtikėtinas, pavyzdžiui, Kunigiškių milžinkapio (Šilalės r.) padavimo ir kapinyno žvalgymo rezultatų sutapimas: vietos gyventojai žinojo pasakojimus, kad žmonės seniau ten esą matydavę nuo piliakalnio nusileidžiančias dvi moteris, per pelkę einančias į kalvą ir ten sudėjus rankas gailiai raudojančias. 1971 m. žvalgomųjų tyrimų metu kalvoje atidengti 2 vaikų kapai su žalvarinių žiedų įkapėmis (Urbanavičius, 2011, p. 151), piliakalnis datuojamas I tūkstm. – II tūkstm. pradžia (<http://www.piliakalniai.lt>).

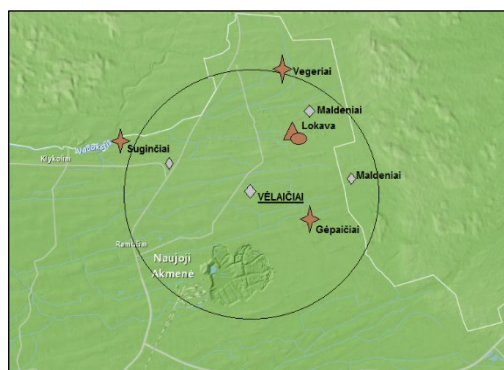
Vietovardžiai *Vėlaičiai* ir *Vėliakiemiai* autorės vartojami ir bendrine prasme, pabrėžiant bendruomenę ir jos gyvenamąją vietovę.

Rezultatai

VĖLAIČIAI (*Vėlaičiai*^{1959, 1923}, *Белайчаў*¹⁹⁴⁹, *Welaicie*¹⁹¹⁸)

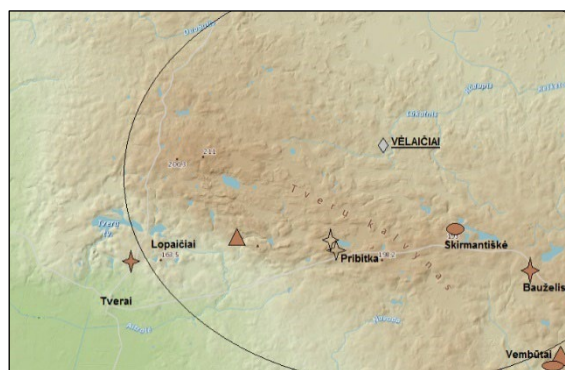
Akmenės r. sav., Naujosios Akmenės k. sen. [Žagarės r., Vegerių apyl.]

Vėlaičių kaimas (2 pav.) yra į šiaurės rytus nuo Naujosios Akmenės netoli sienos su Latvija. Jo apylinkėse yra archeologinių paminklų. Arčiausiai – 3 km tiesia linija į šiaurės rytus – **Luokavos**¹⁹⁷⁰ kaimo piliakalnis (Lokavos kalnas). Jo naudojimo laikotarpis siejamas su I tūkstm. po Kr. – II tūkstm. po Kr. pradžia (NKVR). Užrašyti išlikę žmonių pasakojimai apie ant kalno aukotą laukų derlių, galvijus, kalne matytą įėjimą į požemius. Už 3 km į pietryčius yra *Gėpaičių* kapinynas, datuojamas XVI–XVIII a., o už 5 km į šiaurės rytus yra *Vegerių* kapinynas, susijęs su I tūkstm. po Kr. viduriu – II tūkstm. pradžia. Šiaurės vakaruose beveik už 6 km – *Suginčių* kapinynas, datuojamas V–VIII a. (NKVR). Dėmesį atkreipia ir nežinia iš kurio laikotarpio atkeliavę *Maldenių* viensėdžių pavadinimai. Vienas jų buvo nuo Luokavos piliakalnio į šiaurę už 1,5 km, antrasis nutolęs nuo Vėlaičių į rytus apie 5 kilometrus. Gal šie vardai taip pat gali būti užuomina apie bendruomenių sąsajas su ikirikščioniškuoju laikotarpiu.

2 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės (Akmenės r.)

Fig. 2. Vėlaičiai village area (Akmenė district)

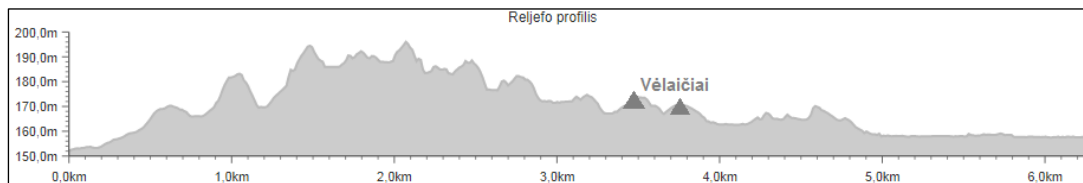

3 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės (Rietavo sav. Tverų sen.)

Fig. 3. Vėlaičiai village area (Rietavas district)

- 1 – vietovė / place, 2 – piliakalnis / castle hill, 3 – piliakalnis su papėdės gyvenvieta / castle hill with foothills settlement, 4 – pilkapynas, kapinynas / burying ground, 5 – alkakalnis / an offering site, 6 – kapinės / burial ground.

4 pav. Profilis per vietovę PV-ŠR kryptimi (Rietavo sav. Tverų sen.)

Fig. 4. Profile through the area in the SV-NE direction (Rietavas district)

VĖLAIČIAI²⁰¹⁷ (*Vėlaičiai*, *Велайцый*, *Вилайцый*¹⁸⁶⁵)

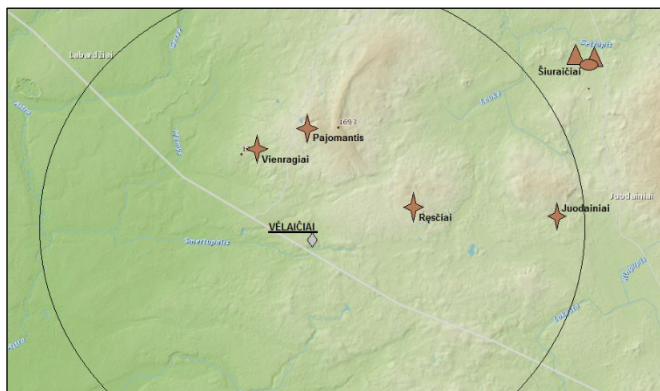
Rietavo sav., Tverų sen. [Rietavo r., Tverų apyl.]

6 km į šiaurės rytus nuo Tverų nutolę Vėlaičiai (3 pav.) buvo maža bendruomenė: XIX a. žymėti 2 viensėdžiai, 1959 m. būta 5 sodybų. Įsikūrę atokiai nuo tankiai gyvenamos pietinės (ir aukščiausios) Lopaičių kalvyno briaunos, lyg būtų pasitraukę gilyn link pelkėtų Rešketos baseino miškų, užimančių vakarinius Biržulio duburio pakraščius. 2,5 km į pietus Pribitkos kaime buvę (sunaikinti) pilkapiai liudija gyvenimą II–III a. po Kr. (Lietuvos, 1977), laidota buvo ir vėliau – VIII–XII a. bei XIV–XVI a. (Dakanis, 2004). Už 4 km į pietryčius esančiame Bauželio kapinyne buvo laidojama XIII–XV a. ir XVII–XVIII a. (NKVR). Nuo I tūkst. II puse datuojamo Lopaičių piliakalnio (Dakanis, 2004) Vėlaičiai nutolę 3, 5 km. Pietryčiuose už 5,2 km yra I tūkst. – XIII a. datuojamas Vembūtų piliakalnis su gyvenvieta (NKVR). Už 2,5 km į pietryčius esančios Skirmantiškės senovinėje gyvenvietėje gyventa XVI–XVII a. (NKVR). O kuriame amžiuje įsikurta Vėlaičiuose?

VĖLAIČIAI (*Vilaičiai*^{1980*}, *Vėlaičiai*^{1959, 1935}, *Vielaičiai*¹⁹²³, *Wilajcie*¹⁹¹⁴)

Rietavo sav., Tverų sen. [Rietavo r., Skaborų apyl.]

Vėlaičių II kaimas (5 pav.) Rietavo savivaldybėje yra pietrytinėje dalyje prie senojo Žemaičių plento. Jo kaimynystėje taip pat yra senovinių archeologinių paminklų. Artimiausias rytų pusėje už 2 km yra *Rėščių* kapinynas, kurio palaidojimai datuojami II tūkst. I puse. Apie 2 km į šiaurę – Pajomancio, Žeberių kaimo kapinynas. Palaidojimai čia datuojami VII–XI amžiumi. 2 km į šiaurės vakarus yra buvęs, dabar jau sunaikintas, Vienragių pilkapyne, kurio likučiuose aptikta I–III a. dirbinių (Lietuvos, 1977; Michelbertas, 1980*).

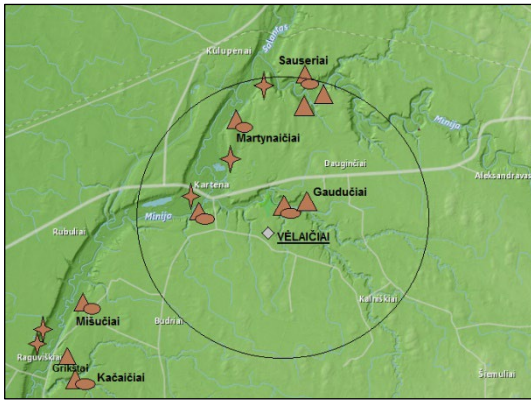
5 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės (Rietavo sav., [Skaborų ap.])

Fig. 5. Vėlaičiai village area (Rietavas district)

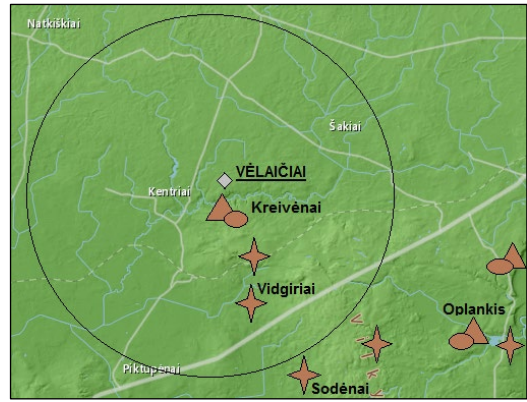
VĖLAIČIAI (*Vielaičiai*¹⁹⁵⁹, *Vėlaičiai*^{1959, 1935}, *Wielajcie*¹⁹¹⁸)

Kretingos r. sav., Kartenos sen. [Kretingos r., Kartenos apyl. / Kalniškių apyl.]

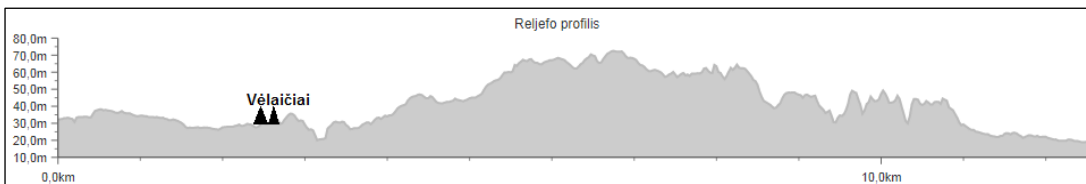
Į vakarus nuo Kartenos abipus Alanto upės esantis Vėlaičių kaimas (6 pav.) įsikūręs seno kultūrinio kraštovaizdžio arealo pietinėje dalyje (Kavoliutė, 2000; Tučas, 2012). Kaime esantis Vėlaičių piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. pabaiga bei IX–X a. (<http://www.piliakalniai.lt>). Už 2,5 km į vakarus yra Kartenos piliakalnis su senovės gyvenvieta, datuojami I tūkst. – XIII a. (ten pat). Už 2,5 km į šiaurės vakarus prie Minijos esančiame Gintarų kapinyne laidota II–V, X–XII a. po Kr. (NKVR), o už 3 km yra I tūkst. po Kr. – XIII a. datuojamas Martynaičių piliakalnis su papėdės gyvenvieta. Dar kilometru toliau esančiame Sakuočių kapinyne laidota IV a. II p. – V a., X–XIII a. Iki ten pat šiaurėje esančio Dauginčių piliakalnio (I tūkst. po Kr.), Sauserių piliakalnio ir jo papėdės gyvenvietės (I tūkst. po Kr. – XIII a.) bei Pilės piliakalnio yra 4 kilometrai. Kitapus Minijos prie Kartenos esančiame kapinyne laidota XVI–XVIII a. (NKVR).

6 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės (Kretingos r.)

Fig. 6. *Vėlaičiai* village area (Kretinga district)

7 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės (Pagėgių sav.)

Fig. 7. *Vėlaičiai* village area (Pagėgiai district)

8 pav. Vėlaičių kaimo apylinkės Vilkyškių kalvagūbrio papėdėje

Fig. 8. *Vėlaičiai* village surroundings at the foot of Vilkyškiai ridge**VĖLAIČIAI** (*Vielaičiai*^{1935, 1959}, *Велатенъ*¹⁸⁶⁵)

Pagėgių sav., Pagėgių sen. [Pagėgių r., Vielaičių apyl.]

Su senu kultūrinio kraštovaizdžio židiniu siejasi ir Vilkyškių kalvagūbrio papėdėje įsikūręs Vėlaičių kaimas (7 pav.), esantis į šiaurės šiaurės rytus nuo Pagėgių. Šalia kaimo tekančios Vilkos šlaituose įrengtas Kulmenų (Kreivėnų) piliakalnis su gyvenvieta datuojamas I tūkst. – XIII a. (<http://www.piliakalniai.lt>). Kiek toliau į pietus (už 2 km) esančiame Kreivėnų kapinyne laidota V–XII a. (NKVR). 4 km į pietus yra detalčiau nedatuotas Vidgirių kapinynas. Gerokai toliau – už 6 ir 7,5 km – yra Gilandviršių (Ginčaičių) kapinynas ir Oplan-

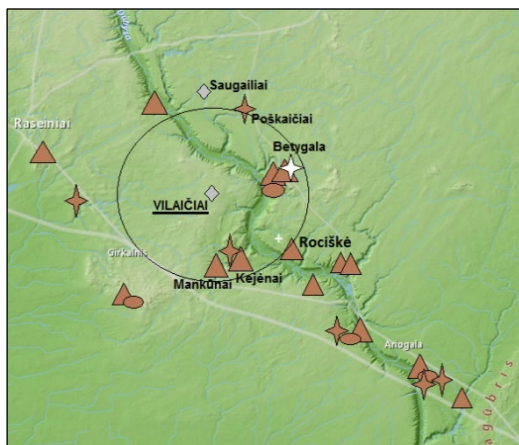

čio (Gilandžių) piliakalnis su gyvenviete, datuojamas II tūkst. pradžia (NKVR). Apylinkių gamtinės sąlygos bei archeologinių paminklų ir dirvožemio dangos pakitimų išryškinta tankiai gyventa teritorija kalvagūbryje – kultūrinio kraštovaizdžio senasis arealas (Kavoliūtė, 2000) – atkreipia dėmesį į pakraštinę Vėlaičių kaimo padėtį, kaip ir Tverų Vėlaičių atvejų. Kodėl ir ši bendruomenė kūrėsi daug prastesnes sąlygas žemdirbystei turėjusioje gamtinėje aplinkoje? Ar į čia ji atsikraustė daug vėlesniais laikais? Kodėl ir ši gavo tokį vardą?

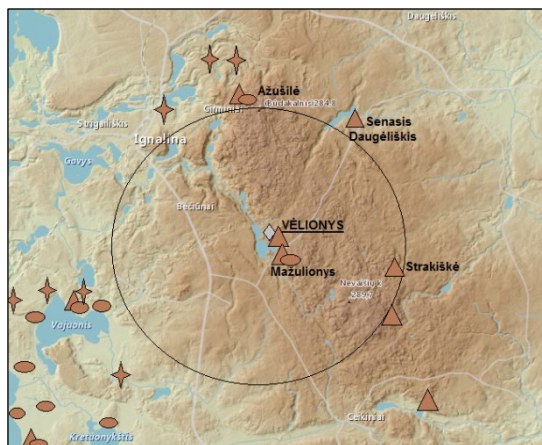
VILAIČIAI (*Vilaičiai*¹⁹³⁵, *Wilajcie*¹⁸⁸⁷)

Tauragės r. sav., Žygių sen. [Pagėgių r., Sartininkų apyl.]

Maždaug už 7 km į ŠŠR nuo tik ką paminėto *Vėlaičių* kaimo yra *Vilaičių* kaimas, priklausantis jau Tauragės rajonui. Jis įsikūręs miškingoje vėlyvos agrarizacijos vietovėje – Kulmeno baseino aukštutinėje įlomėje. Nei gamtinė, nei kultūrinė abiejų vietovių situacija, deja, neduoda aiškaus atsakymo, ar Vilaičiuose galėjo gyventi toliau pasitraukusieji išeiviai iš Vėlaičių kaimo, nors mintį tokia linkme kreiptų pro piliakalnį tekančio Aukštupio vardas; vietovė puikiai pažinota. Vilaičių kaimas galėjo būti susijęs su prie Ežerūonos upės buvusiu arealu; iki ten įrengto Aukštupių piliakalnio (Gaidvingio, datuojamo I tūkst.) yra apie 3,5 km (<http://www.piliakalniai.lt>). Kitas ten artimiausias – Dapkiškių piliakalnis su senovės gyvenviete, datuojamas II tūkst. pradžia, yra už 9 km prie Jūros upės. O gal Vilaičiai visai nesusiję nei su Aukštupių piliakalniu, nei tuo laikotarpiu, nei su Vėlaičiais? Klausimų daugiau nei atsakymų.

9 pav. Vilaičių kaimo apylinkės (Raseinių r.)
Fig. 9. Vilaičiai village area (Raseiniai district)

10 pav. Vėlionys kaimo apylinkės (Ignalinos r.)
Fig. 10. Vėlionys village area (Ignalina district)

VILAIČIAI (*Вилайчяй*¹⁹⁵⁰, *Vilaičiai*¹⁹³⁵, *Wilaicie*¹⁹¹⁵)

Raseinių r. sav., Ariogalos sen. [Ariogalos r., Milašaičių apyl.]

Vilaičių kaimas (9 pav.) įsikūręs Dubysos dešiniajame krante apie 4 km į pietvakarius nuo kitame krante esančios Betygalos. Ten esantis I piliakalnis datuojamas I tūkst. – II tūkst. pradžia. Alkos kalnu vadinamas II piliakalnis – II tūkst. pradžia. Šalia miestelio į pietus Dubysos slėnyje, greta Vaškučio upelio žiočių, buvusi Vaškučių senovės gyvenvietė datuojama I tūkst. po Kr. Kaimas akivaizdžiai susijęs su palei Dubysą einančiu Betygalos–Ariogalos kultūrinio arealu, apimančiu pietrytinį Žemaičių aukštumos plynaukščių galą, bet

yra tarsi jo pakraštyje. Į pietus arčiausiai esantis Kejėnų piliakalnis ir kapinynas yra už 4,5 kilometro; piliakalnis datuojamas I tūkstm. – II tūkstm. pradžia, o kapinyno palaidojimai siejami su XI–XVIII a. Ten pat yra ir Mankūnų piliakalnis (I tūkstm. – II tūkstm. pradžia). Kiti išsidėstę toliau.

VĖLAIČIŲ kaimas yra ir Šiaulių r. savivaldybėje, Bazilionų seniūnijoje [Šiaulių r., Bubių apyl.]. Jo tolimesnėje kaimynystėje – kitapus Dubysos už 5 km yra I tūkstm. – II tūkstm. pradžia datuojami Pageluvio I ir II piliakalniai (NKVR). Kitos archeologinės vietovės yra santykinai toli – už 8–11 km.

VĖLIONYS (*Vieliónys*¹⁹⁵⁹, *Вилайуеі*¹⁹⁵⁰, *Wilanzų*¹⁹¹⁴)

Ignalinos r. sav., Ignalinos sen. [Ignalinos r., Zuikų apyl.]

Kaimas (10 pav.) įsikūręs apie 5 km į PRR nuo Ignalinos, *Vėlio* (*Velionio*) ežero (oz. *Велѣнус*) rytinėje pusėje (Карта Ковенской, 1865). Apie 400 m nuo kranto yra Vėlionių piliakalnis. Ežero pietrytinės atšakos gale išlikęs Mažulionių (Miežulėnų) piliakalnis su papilyje buvusią senovės gyvenvietę. Čia gyventa I tūkstm. po Kr. I pusėje bei XI–XIII a. (NKVR). Kalbininkų duomenimis, kaimo pavadinimas kilęs „iš ežero vardo *Vėlīs*“, o ežero vardas „sietinas su lietuvių *vėlė*, mirusio žmogaus siela“ (LTVGDB). Ežeras priskiriamas senovinėms šventvietėms (Vaitkevičius, 2003).

Čia vertėtų pridurti ir apie kitus du ežerus, nors prie jų panašaus pavadinimo kaimų nėra. Tai *Vėliuonio* ežeras Lazdijų rajone, kurio apylinkės 6 km spinduliu buvo tankiai gyvenamos I tūkstm. po Kr.; supra 4 piliakalniai, iš kurių trys – su papėdės gyvenvietėmis (NKVR). Antrasis – tai *Vėlių* (*Vėlės?*) ežeras (oz. *Веля*; Карта, 1865) Gelvonų apylinkėje Širvintų rajone, dabar vadinamas Tilvikų ežeru, bet iš jo ištekanči upė išlaikė *Vėliaupės*, *Viliaupės* vardą; ji priskiriama senovinėms šventvietėms (Vaitkevičius, 2003). Ežerą supantys piliakalniai, senovės gyvenvietės, kapinynai liudija apylinkes tuo pat spinduliu irgi buvus tankiai apgyventomis, nors archeologiniai paminklai kol kas tiksliau nedatuoti (NKVR). Norėtusi atkreipti dėmesį ir į dar vieną panašų įrašą XIX a. žemėlapiuose: vardu *Веля* slavų kalba užrašytas ne tik šio ežero vardas, taip vadinama ir Neries upė aukštupyje – p. *Веля* (Карта, 1865).

VILIONYS (*Vilonys*^{1935, 1959}, *Wilany*^{1914, 1865})

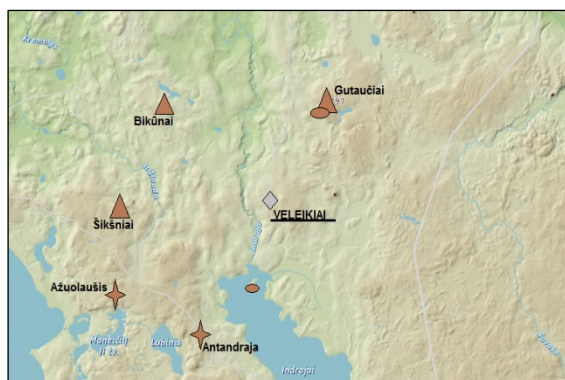
Kaišiadorių r. sav., Palomenės sen. [Kaišiadorių r., Miežionių apyl.]

Vilionių kaimas nutolęs nuo Kaišiadorių apie 7 km į šiaurės vakarus. Įsikūręs tarp Lomenos senslėnio rytuose ir Dumsio senslėnio pietvakariuose, jų atrėžtame stambiame išraiškingame atragyje. Arčiausiai esantis archeologinis paminklas yra šiaurės vakaruose už 3–3,5 kilometrų prie Dumsio–Šešuvos senslėnio IX–XII a. datuojamas Beištrakių, Šukiškių pilkapynas (NKVR). Kiti du pilkapynai palei šį slėnį išsidėstę antra tiek toliau: Pašulių kapinynas (IX–X a.) – už 7 km, Guronų, Pravieniškių (IX–XII a.) – už 8 kilometrų. Nors tarp Pašulių ir Šukiškių senslėnis visai suseklėja (Šešuvos vanduo juo į Lomeną yra tekėjęs tik kurį laiką), jis tarnavo abiejų upių jungtimi ir leido atsirasti palei jį galimai saugiam agrariniam intarpui miškų platybėje Nemuno ir Neries tarpupyje. Priešingame Lomenos senslėnio krante už 2 km į šiaurės rytus aptikta Vilkiškių senovės gyvenvietė (NKVR, Nr. 37359) rodytų, kad vietovė patraukli gyvenimui buvo nuo seniausių akmens amžiaus laikų, bet tikslesnis naudojimo laikotarpis registre nenurodomas, o į Kaišiadorių rajono archeologinių paminklų sąvadą ji neįtraukta (Kurilienė, 2009).

VELEIKIAI^{ofic} (*Vėlaikiai*¹⁹⁵⁹, *Велайкяй*¹⁹⁵⁰, *Velaikiai*¹⁹²³, *Wileiki*¹⁹¹⁵, *Вилейки*¹⁸⁶⁵)

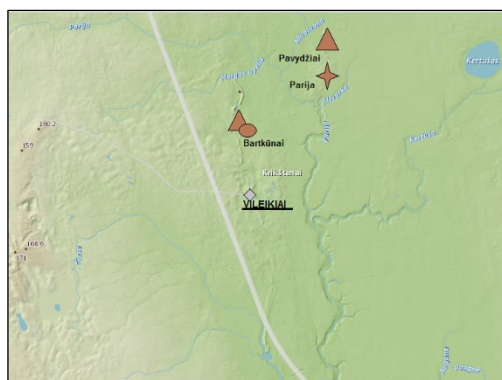
Zarasų r. sav., Antalieptės sen. [Zarasų r., Antalieptės apyl.]

Indrajų ir Alaušo ežerų šiaurinės apylinkės tūkstantmečių sandūroje buvo tankiai gyvenamos. *Veleikių* kaimas įsikūręs Indrajų ežero šiaurės rytiniame gale (11 pav.). Kaimo riboje su Gutaučių kaimu yra išlikęs piliakalnis su buvusia senovės gyvenvietė; čia gyventa I tūkst. pr. Kr. ir per visą I tūkst. po Kr. Už 3,5 km į šiaurę yra Zabičiūnų piliakalnis, datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. po Kr. pradžia. 2,5 km į šiaurės vakarus yra Bikūnų piliakalnis (I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia), o už 2,7 km į vakarus – Šikšnių piliakalnis (I tūkst. pradžia). 3,5 km į pietvakarius arčiau Alaušo ežero yra Ažuolaušio pilkapynas, priskiriamas I tūkst. II pusei (LAA, T. 3). Gyventa ir Indrajų ežero šiaurinėje saloje, esančioje priešais Indrajos upelio ištaką, Antandrajos senovės gyvenvietėje, nuo kranto nutolusioje per 200 metrų. XX a. pradžioje Velaikiuose buvo dvaras ir kaimas. B. Kviklys mini iš čia kilusius *Vilučius* (Kviklys, 1991, T. 2, p. 130).

11 pav. Veleikių kaimo apylinkės (Zarasų r.)

Fig. 11. Veleikiai village area (Zarasai district)

12 pav. Vileikių kaimo apylinkės (Ukmergės r.)

Fig. 12. Vileikiai village area (Ukmergė district)

Pagal darybą *Veleikiams* artimas *Vileikių* vardas, kuris skiriasi viena raide šaknyje. Šį vardą 1959 m. turėjo 4 vietovės, iš kurių 3 yra Vakarų Lietuvoje ir 1 – Aukštaitijoje. Visų jų apylinkėse esama archeologinių paminklų. Vietovardžių geoinformacinėje duomenų bazėje nurodyta tik viena *Vileikių* vietovė, esanti Druskininkų savivaldybėje, Leipalingio seniūnijoje (LVGDB). Kalbininkų duomenimis, jos vardas „sudarytas iš avd. *Vileikis* daugiskaitos“, bet 1959 m. šis vietovardis Administracinio suskirstymo žinyne buvo rašomas – „*Vilaikiai*“ (Lietuvos, 1959). Antroji *Vilaikių* vietovė tuomet priklausė Šeduvos rajono Sidabravo apylinkei; 1989 m. surašyme ji vadinama *Vileikiiais*. Nepaisant rašybos pakeitimų, abiejų vietovių apylinkėse archeologinių objektų nerasta (NKVR).

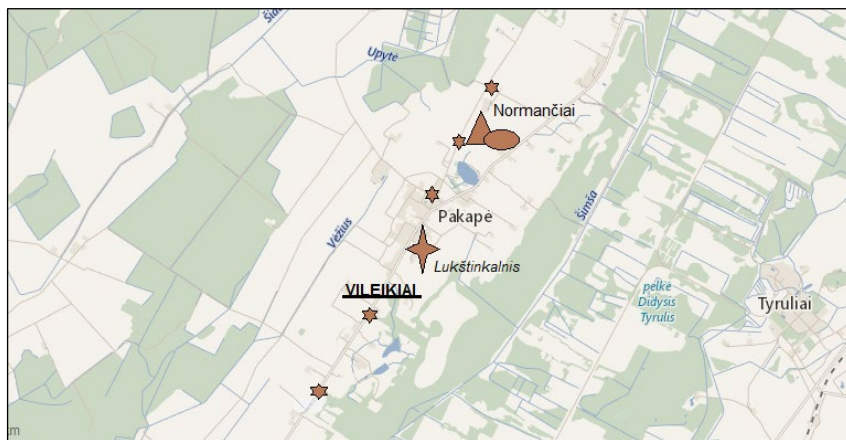
VILEIĖKIAI (*Vileikiai*¹⁹³⁵, *Wilejki*¹⁹¹⁴)

Ukmergės r. sav., Pivonijos sen. [Ukmergės r., Krikštėnų apyl.]

Vileikių kaimas (12 pav.) įsikūręs Pabaisko pakilumos rytinėje papėdėje, pereinančioje į tarpugūbrinę Kertušo ežero dubumą, dar vis apaugusią miškais. Artimiausias nuo kaimo senovinis paminklas – už 1,5 km į šiaurę esantis Bartkūnų piliakalnis su priešpiliu ir gyvenvietė, datuojami I tūkst. pr. Kr. II puse – II tūkst. pradžia. Kiek toliau už 3 km į šiaurės rytus palei Parijos aukštupį yra Pavidžių (Parijos) pilkapynas, siejamas su I tūkst. II puse –

II tūkst. pradžia. Nuo jų dar 700 m šiauriau įrengtas Pavydžių (Parijos) piliakalnis. Jis datuojamas tuo pačiu laikotarpiu – I tūkst. II puse – II tūkst. pradžia (NKVR). Šis senovinis kultūrinis arealas susiformavęs dubumos baseino pakrančių priesmėlynuose, tinkamuose ir lengvesnei žemdirbystei, ir pilkapiams.

VILEIKIAI (*Veleikiai*^{Kviklys, 1966}, *Vileikiai*^{1959, 1923}, *Wilejki*¹⁹¹⁴)
Šiaulių r. sav., Šiaulių k. sen. [Šiaulių r., Pakapės apyl.]

13 pav. Vileikių kaimo apylinkės Šiaulių rajone

Fig. 13. Vileikiai village area (Šiauliai district)

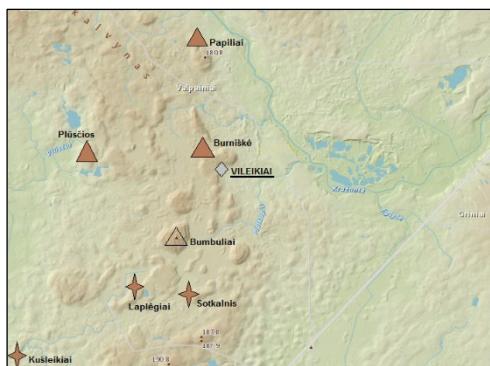
Pakapė, Vileikiai (13 pav.) yra 7 km į pietus nuo Rėkyvos ežero. Jie įsikūrę ant Pakapės gūbrio – išskirtinės reljefo formos Rytų Žemaičių plynaukštėje, nutįsčiusios ŠŠR–PPV kryptimi ir apie 15 m iškilusios abipus supančių pelkynų. Tankus kapinių išsidėstymas rodo šį gūbrį buvus svarbia tiesiausia jungtimi tarp Šiaulių ir Tytuvėnų–Šiluvos kultūrinio kraštovaizdžio arealų (Kavoliūtė, 2000). Seniausios kapinės šiose vietose galbūt yra buvusios *Lukštinkalnyje*, nes „1936–1937 m. kaime buvo dar keli apardyti pilkapiai su akmenų vainikais ir greičiausiai iš suardytų kapų 1938 m. į muziejų pateko II–III a. apyrankė“ (Lietuvos, 1977, p. 122). Nors Lukštinkalnio kapinynas nėra datuotas, jis greičiausiai susijęs su gretimai į šiaurę esančiu Normančių piliakalniu ir jo senovine gyvenvieta (I tūkst.–XIV a.) (<http://www.piliakalniai.lt>), nes 1,5 km tiesia linija – tai ta pati gyvenamoji erdvė, jos pietinis pakraštys. Vėlesniais šimtmečiais netoli piliakalnio įkurdinta Normančių palivarko sodyba patvirtina, jog čia yra buvusi svarbiausia šių vietovių vieta. Daugėjant gyventojų 1760 m. prie kaimo kapinių buvo pastatyta koplyčia, tapusi Pakapės vardu pavadinta Kurtuvėnų filija, 1860 m. pastatyta bažnyčia. Gal atsiradus palivarkui, bažnyčiai, senųjų tradicijų tebesilaikanti vietos bendruomenė ir gavo Vėleikių (Veleikių, Vileikių) pravarde. Tačiau tai tik spėjimas.

VILEIKIAI (*Vileikiai*^{1959, 1923}, *Вилейкяй*¹⁹⁵⁰, *Wilejki*¹⁹¹⁴, *Вилейки*¹⁸⁶⁵)
Kelmės r. sav., Pakražančio sen. [Kelmės r., Adomaičių apyl.]

Vileikių kaimas Kelmės rajone (14 pav.) įsikūręs apie 6 km į pietryčius nuo Kražių kalvyno pietrytinio pakraščio papėdėje. Į rytus už 2 km teka Kražantė. Kalvyne išlikęs gausus senasis kultūrinis klodas rodo šiose vietose tūkstantmečių sandūroje buvus tankiai gyve-

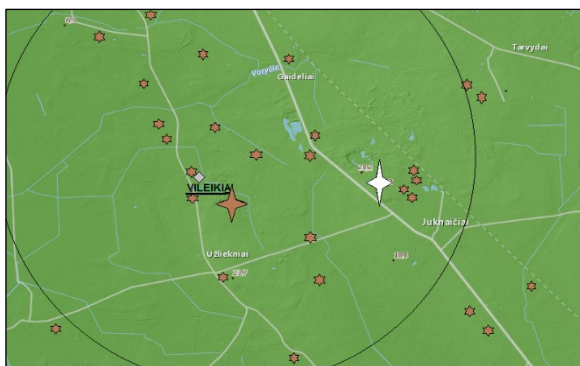
nama. Artimiausias piliakalnis – šiaurės vakarinėje pusėje vos už puskilometro (nuo buvusios gatvinės kaimavietės) esantis Burniškės piliakalnis, naudotas I tūkstm. (NKVR). Kiti du piliakalniai nutolę maždaug panašiu 2,5 km atstumu: šiaurėje esantis Papilių piliakalnis, kuriame manoma stovėjo nuo 1253 m. minimos Kražių žemės Kražių pilis, kurios piliavietė paminėta 1394 m. (NKVR), ir I tūkstm. datuojamas Plūsčių piliakalnis (<http://www.piliakalniai.lt>). Kapinynai išsidėstę nuo Vileikių kaimo į pietus. Maždaug už 3 km yra Milžinkapiaus vadinamas Sotkalnio pilkapynas; iš šių pilkapių į muziejus patekę radiniai datuojami III–IV a. Kiek labiau į PPV yra Laplėgių kaimo Milžinkapiai, kurių palaidojimo laikotarpis nenurodomas (NKVR).

Šioje kalvyno atkarpoje beveik per vidurį esantis *Vileikių* kaimas paryškina tuo laikotarpiu buvusį savotišką kultūrinio arealo pasidalijimą į dvi dalis: šiaurinė pusė – gynybos ir apsaugos zona, nes išlikę kryžiuočių kelių aprašymai patvirtina buvus dažnus puolimus nuo šios pusės – ateinant nuo Varnės tilto (pro dabartinius Varnius). Pietinėje pusėje išlikę, milžinkapiaus vadinami pilkapynai taip pat rodo buvus seną, šimtmečiais kultūrintą agrarinį kraštovaizdį, nes „krašto gausumas“ traukė „krikštytojus“; į čia buvo veržiamasi ir iš pietinės pusės (Kraštas ir žmonės, p. 12, § 7; p. 19, § 28).

14 pav. Vileikių kaimo apylinkės (Kelmės r.)

Fig. 14. Vileikiai village area (Kelmė district)

15 pav. Vileikių kaimo apylinkės (Šilutės r.)

Fig. 15. Vileikiai village area (Šilutė district)

VILEIŪKIAI (*Vileikiai*^{1959, 1935}, *Willeikiai*¹⁹¹⁴)

Šilutės r. sav., Šilutės sen. [Šilutės r., Pagrynių apyl.]

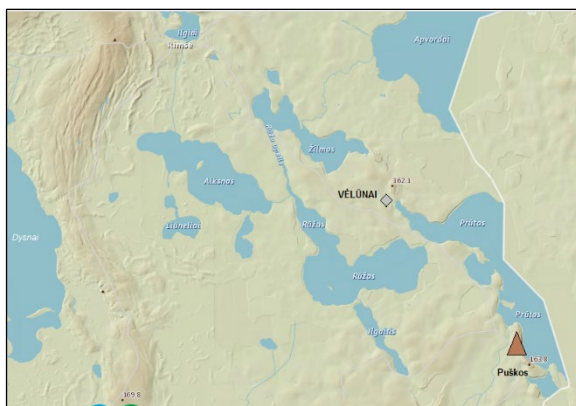
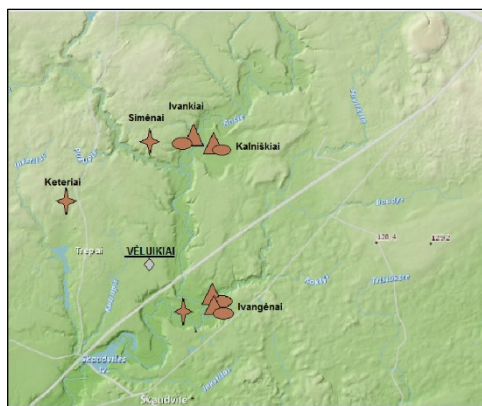
Vileikių kaimas (15 pav.) yra Šilutės rajono pietrytinėje dalyje 4 km į rytus nuo Juknaičių. Prie Vileikių kaimo 600 m į rytus yra V–VIII a. datuojamas Rubokų kapinynas (NKVR). Tai bene vienintelis tokio seno laikotarpio liudijimas. Ties Juknaičiais padavimai mini buvus Alkos kalną.

Arealas išskiria ypatinga čia esančių senų evangelikų liuteronų bendruomenės kapinių gausa. Šitokio jų tankumo nėra kitose vietovėse, nors ir ten gyveno tos pačios religijos bendruomenės. Ta didžiulė nedatuotų senkapių sankaupa išduoda šiose vietose esant seną ilgą laiką tankiai apgyventą agrarizacijos židinį ir, antra, neatmetama tikimybė, jog kai kuriose kapinėse galėjo būti laidojama dar ir ikikrikščioniškais laikais. O tai lėmė gamtinė aplinka – pamario lygumos krantas, apklotas puriais limnoglacialiniais smėliais, supustytomis vietomis į aiškias, bet neaukštas kopas – kontaktinė zona su užpelkėjusia aliuvine deltine lyguma ties Rupkalvių pelke.

VĖLUIKIAI (*Vėluikiai*¹⁹⁵⁹, *Vėluikiai*¹⁹³⁵, *Wetuikie*¹⁹¹⁴)

Tauragės r. sav., Skaudvilės sen. [Skaudvilės r., Vaidilų apyl.]

Vėluikių kaimas Tauragės rajone (16 pav.) įsikūręs 2 km į šiaurę nuo Skaudvilės miestelio, Ančios upės dešinėje pusėje. Kitame Ančios krante kiek į pietryčius – Ivangėnų kaimas su dviem piliakalniais ir buvusiomis papėdžių gyvenvietėmis, iki kurių apie 1,5–2 km. Abu datuojami I tūkstm. viduriu – XIV amžiumi. Upės slėnyje dešiniajame krante yra Vėluikių senkapis. Jo palaidojimai priskiriami IV a. pabaigos – V a. I pusės skalvių bendruomenei (Jovaiša, 2007). 2 km atstumas skiria Vėluikius nuo kaimyninio Keterių kaimo šiaurės vakaruose ir ten esančio kapinyno; jis naudotas I tūkstm. pabaigoje – II tūkstm. pradžioje ir XVII–XVIII a. (NKVR). Šiaurėje už maždaug 2,5 km yra Simėnų piliakalnis su gyvenvieta, kapinynas, bei Kalniškių piliakalnis kairiajame Ančios krante. Pastarasis laikomas Simėnų piliakalnio komplekso dalimi – kitu jo priešpiliu (Baubonis, Zabiela, 2006). Datuojami I tūkstm. – II tūkstm. pradžia. Simėnų kapinynas datuojamas XIII–XV a. (NKVR).

16 pav. Vėluikių kaimo apylinkės (Tauragės r.) **17 pav.** Vėlūnų kaimo apylinkės (Ignalinos r.)

Fig. 16. *Vėluikiai village area (Tauragė district)* **Fig. 17.** *Vėlūnai village area (Ignalina district)*

VĖLŪNAI (*Vėlūnai*¹⁹⁵⁹, *Велунай*¹⁹⁵⁰, *Валуны*¹⁸⁶⁵)

Ignalinos r. sav., Rimšės sen. [Dūkšto r., Šiulėnų apyl.]

Kaimas (17 pav.) įsikūręs Prūto ežero šiauriniame gale prie pat Lietuvos valstybinės sienos. Už 4 km pietvakarinėje pakrantėje yra Pūškų piliakalnis, datuojamas I tūkstm. I puse (NKVR). Daugiau aplinkui jokių archeologinių paminklų šiose apylinkėse Lietuvos pusėje nėra. Gaila, nepasisekė rasti žinių apie Baltarusijos pusėje galbūt esančius archeologinius objektus. Anot kalbininkų, vietovardis Vėlūnai „sudarytas iš avd. *Vėlūnas* daugiskaitos“ (LVGDB). Pateikiama ir istorinė šio vietovardžio forma – „Vėlūnai (Vieliónys)“.

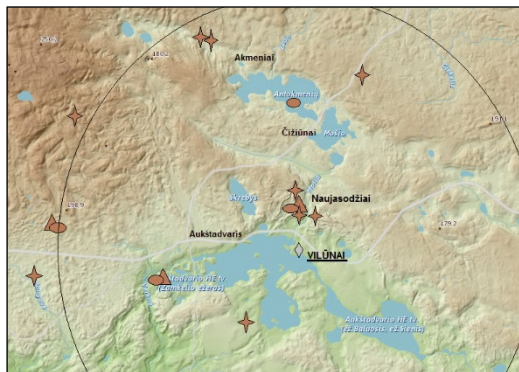
VILŪNAI (*Вилуонай*¹⁹⁴⁹, *Vilunca*¹⁹²³, *Wilunce*¹⁹¹¹)

Trakų r. sav., Aukštadvario sen. [Jiezno r., Aukštadvario apyl.]

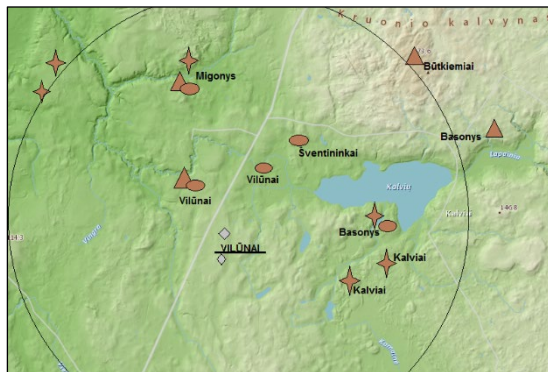
Vilūnų kaimas Trakų rajone (18 pav.) yra prie Negasčio ežero (dab. Aukštadvario tvenkinys) 2 km į rytus nuo Aukštadvario miestelio. Tai senas kultūrinio kraštovaizdžio arealas, todėl apylinkėse esama daug archeologinių paminklų. Ties į ežerą iš šiaurės įtekančiu Mošos upeliu vos už 1 km yra Mošos (Naujasodžių) piliakalnis su gyvenvieta ir aplinkui trys pilkapynai. Piliakalniu naudotasi I tūkstm. – II tūkstm. pradžioje (NKVR). Mošos (Naujaso-

džių) pilkapyne buvo laidojama III–VI a., Naujasodžių pilkapyne – III–VI a., o Skrebio (Mošos) pilkapyne laidota V–VIII a. (ten pat).

Vakariniame ežero gale tarp Verknės ir Zamkelio ežero (dab. tvenkinio dalis) už 3 km yra Aukštadvario piliakalnis su gyvenviete, naudotas nuo II a. pr. Kr. iki XVII a., svarbus gynybos punktas, buvęs kelyje į Trakus. Šiaurėje už 3 km Antakmenių ežere yra Ličiūniškių senovės gyvenvietė, dar 1 km toliau – Milžinkapiu vadinamas Čižiūnų k. pilkapis; abu nedatuoti. Šiaurės vakaruose beveik už 5 km nutolę Akmenių pilkapynei; abu nedatuoti (NKVR).

18 pav. Vilūnų kaimo apylinkės Trakų rajone
Fig. 18. Vilūnai village area (Trakai district)

19 pav. Vilūnų kaimo apylinkės (Kaišiadorių r.)
Fig. 19. Vilūnai village area (Kaišiadorys district)

VILŪNAI (*Vilūnai*^{1959, 1923}, *Wiluntzy*¹⁹¹⁵)

Kaišiadorių r. sav., Kruonio sen. [Jiezno r., Vilūnų apyl.]

Vilūnai įsikūrę Dzūkų aukštumoje (19 pav.), 2 km į pietvakarius nuo Kalvių ežero Kaišiadorių ir Prienų rajonų sandūroje. Dzūkų aukštumos šiaurės vakarinis pakraštys tankiai gyvenamas nuo seniausiųjų laikų, todėl ir Vilūnų kaimo apylinkėse kultūrinis klodas gausus – 5 km spinduliu yra net 9 įvairaus laikotarpio archeologiniai paminklai. Kaimo šiaurės vakariniame pakraštyje įrengtas Palapainio (Vilūnų) piliakalnis su gyvenviete, kurioje rasta brūkšniuotos ir grublėtos keramikos (NKVR); tikslesnis laikotarpis nenurodomas. Už 3,5 km į šiaurę prie Kruonės upės yra Migonių piliakalnis su gyvenviete, datuojamas I tūkst. (Kurilienė, 2009, p. 125), o kitapus upės Milžinkapiai vadinamas IV–V a. Migonių, Klebonišio pilkapyne. Šiaurės rytiniame kaimo pakraštyje prie Lapainios upės ištakos iš Kalvių ežero tebeamatomi Vilūnų senovės gyvenvietės pėdsakai, datuojami viduriniu ir vėlyvu neolitu – III tūkst. pr. Kr. (Kurilienė, 2009, p. 74–75). Nuo jos puskilometriu toliau yra Šventininkų II gyvenvietė, datuojama mezolitu ir neolitu (Kurilienė, 2009, p. 71–72). Į rytus nuo kaimo už 3 km Kalvių ežero pietinėje–pietvakarinėje pusėje yra Basionių pilkapyne, kurio palaidojimai datuojami I tūkst. viduriu – II tūkst. pradžia (NKVR), ir netoliese – Basionių senovės gyvenvietė. Nuo šių kiek labiau į pietus – Kalvių II pilkapyne, datuojamas I tūkst. II puse – II tūkst. pradžia, labiau į pietus – iš 3 sklypų susidedantis Kalvių I, III pilkapyne ir pavienis pilkapis; visi datuojami taip pat I tūkst. II puse – II tūkst. pradžia. Šiaurės rytuose per 5 km nuo Vilūnų nutolęs Būtkiemio piliakalnis (I tūkst. – II tūkst. pradžia) bei Darsūniškio (Atmainų) pilkapyne šiaurės vakaruose (NKVR). Vilūnų kaimą taip pat galima įžiūrėti esant šio seno kultūrinio arealo pakraštyje, tačiau ši bendruomenė yra pati didžiausia iš visų vardų grupės kaimų: 51 ūkis 1915 m., 62 – 1923 m., 2011 m. – 166 gyventojai.

VILŪNĖLIŲ kaimas yra 9 km į pietus nuo Vilūnų (Prienu r., 3 km iki Jiezno). Artimiausias archeologinis paminklas – Dukurnonių piliakalnis, esantis šiaurėje už 5 km – maždaug pusiaukelėje tarp Vilūnų ir Vilūnėlių. Mažybinė vardo forma leidžia manyti čia buvus išėivių iš didžiojo Vilūnų kaimo, nes šis įsiterpęs į Vilūnėlių miško masyvo likučius. Tokie mažybiniai vietovardžiai plačiai paplitę ir paprastai susiję su vėliau agrarizuotomis vietovėmis, kurių gyventojai tapo atskiromis savarankiškoms bendruomenėmis. Bet tai analogijomis paremtas spėjimas, reikalaujantis rašytiniais šaltiniais paremtų įrodymų ar paneigimo. Kitos archeologinės vietovės yra tolėliau: už 7–8 km į rytus – tankiai gyventas Pieštuvėnų–Alšėnų senovinis kultūrinis arealas, tiek pat kilometrų vakarų pusėje Nemuno slėnyje – Pelekonių senovinės gyvenvietės (NKVR). Vardą kaimas neabejotinai gavęs nuo gyventojų, o nuo ko kilęs jis?

VILIAI

Rokiškio r., sav., Panemunėlio sen. [Rokiškio r., Panemunėlio apyl.]

Daug neaiškesnis yra Vilių kaimo ryšys su aplinkinių vietovių seniausiu kultūriniu klodu. Kaimas yra tarp Panemunėlio ir Panemunėlio geležinkelio stoties gyvenviečių, bet daug svarbesnė jų gamtinė padėtis. Jis įsikūręs tarp Nemunėlio ir Šetekšnos aukštupių toje vietoje (tarpas 2,7 km), kur Šetekšna nusisuka nuo Nemunėlio keisdama tekėjimo kryptį iš ŠV į PV. Artimiausi archeologiniai paminklai yra tolakai: 6 km į pietryčius – Alsetos piliakalnis, datuojamas I tūkst. pr. Kr. pabaiga – I tūkst. pradžia (<http://www.piliakalniai.lt>); šiaurėje už 7 km – I tūkst. prieš Kr. pabaiga – II tūkst. po Kr. pradžia datuojamas Moškėnų (Laukupėnų) piliakalnis su gyvenvieta (NKVR), o 7 km į vakarus – Laičių kaimas, įsikūręs Notigalės pelkės priedangoje netoli Šetekšnos, kur upė ryžtingai pasisuka nuo šiaurės į pietus link Jaros (buvusio) ežero ir Šventosios. Viliai yra šių vietovių viduryje, bet iškalbingiausi čia, ko gero, yra Laičiai, savo vardu atkreipiantys dėmesį į šio kaimo buvimo vietą ir išryškinantys forpostais tapusius piliakalnius – priešakinius ateinantiems palei Nemunėlį. O ar galima su tuo laikotarpiu sieti Vilius?

VILUČIAI

Utenos r. sav., Užpalių sen. [Dusetų r., Vilučių apyl.]

Vilučių kaimas yra šiaurės vakariniame Utenos rajono pakraštyje prie Nasvės upės. Jis perpus arčiau Duokiškio (Rokiškio r.) nei Užpalių miestelio, todėl artimiausias archeologinis paminklas – šiaurėje už 3 km esantis Vaineikių pilkapynas; jame rasta III–IV a. artefaktų (Lietuvos, 1977). Kiti du senoviniai objektai toli ir nutolę daugmaž vienodu atstumu: Juodonių piliakalnis su gyvenvieta šiaurės vakaruose (už 7 km), naudoti I tūkst. pr. Kr. pabaigoje – II tūkst. po Kr. pradžioje (NKVR), ir pietryčiuose Kaniukų senovės gyvenvietė prie Šventosios (už 7 km) bei Šeimyniškių piliakalnis (8 km), naudotas I tūkst. po Kr. – XV a. (ten pat). Vilučiai šiems abiemis yra tolimesnė apylinkė.

VILIUKAI (*Вилуя*¹⁹⁵⁰, *Viliai*¹⁹³⁵, *Wiluki*¹⁹¹⁴, *Вилюки*¹⁸⁶⁵)

Ukmergės r. sav., Deltuvos sen. [Ukmergės r., Atkočių apyl.]

Viliukų kaimas yra Ukmergės rajono pietvakariniame pakraštyje prie Ukmergės–Kėdainių kelio. Tai Bukonių kalvagūbrio rytinė papėdė, kur itin pelkėtose šių vietų prieškalvėse (kelio šiaurinėje pusėje) iki šiol išlikęs stambus Viliukų miško masyvas. Iš čia išteka Lokys, Riešė. Viliukų kaimas įsikūręs stambioje bangoje, kurią kerta minėtas kelias.

20 pav. Viliukų kaimo apylinkės (Ukmergės r.)

Fig. 20. Viliukai village area (Ukmergė district)

Artimiausias ir vienintelis šiose apylinkėse archeologinis paminklas – 3 km į pietvakarius (Jonavos r.) esantis Piliakalnių piliakalnis su gyvenvieta. Dėl itin didelio pažeistumo objekto naudojimo laikas nenurodomas (NKVR). Tačiau gamtinė aplinka ir šalimais (kelio pietinėje pusėje) esantys Josūdų bei Aukštųjų ir Žemųjų Luokėnų buvę bajorkaimiai leidžia manyti juos buvus įkurdintus čia galimai sargybos tikslais, kaip apsaugos postas gamtiškai sudėtingoje vietovėje perėjime tarp Šušvės bei Nevėžio ir Šventosios ties Ukmerge. Viliukų kaimas greičiausiai irgi buvo susijęs su šiuo atokiau esančiu Piliakalnių piliakalniu, jo papėdės gyvenvieta – pasitraukti šeimų nariams nuo artėjančio priešo iš kelio.

Apie Viliukų vardo kalbinį išaiškinimą rašyta pradžioje (Zinkevičius, 2011, p. 59).

VILUINIAI¹⁹⁸² (*Viluīniai*¹⁹⁷⁹, *Vilūnai*¹⁹⁵⁹, *Вилунай*¹⁹⁵⁰, *Wiluine*¹⁹¹⁵, *Вилуїне*¹⁸⁶⁵)

Kupiškio r. sav., Skapiškio sen. [Kupiškio r., Skapiškio apyl.].

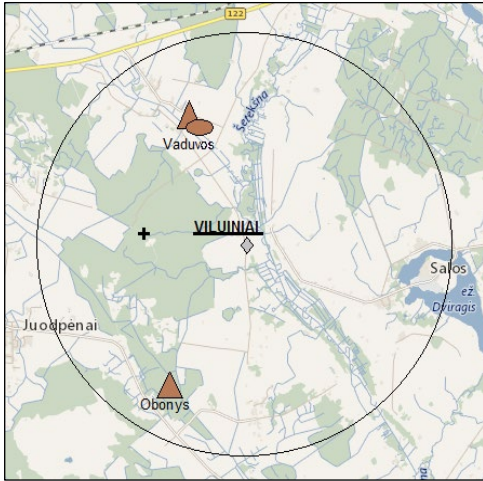
Vilunių kaimas (21 pav.) buvo Kupiškio rajono rytiniame pakraštyje prie Šetekšnos-Jaros upės senslėnio kranto, kur į ją įsilieja Vilunio upelis. Artimiausias archeologinis paminklas – už 3,6 km šiaurėje palei Vaduvos–Mituvos senklonį esantis Vaduvų piliakalnis su gyvenvieta; datuojamas I tūkstm. pr. Kr. pabaiga – I tūkstm. po Kr. I puse (<http://www.piliakalniai.lt>). PPV pusėje beveik už 4 km yra Obonių piliakalnis, įrengtas pelkės saloje ir naudotas gyvenusių palei Aluočio–Kupos senklonį; piliakalnis datuojamas I tūkstm. (<http://www.piliakalniai.lt>). Į vakarus nuo kaimo esančiame miško masyve XIX a. – XX a. pradžioje yra buvęs Vilukanio viensėdis (3. Вилуканись, 1865 m., Wilukanis, 1915 m.); kryžkelėje ten buvo kapinės. Jei nuostata būtų teisinga, gal seniau šie vardai galėjo skambėti taip: Vėluinio upelis, Vėluinių kaimas, Vėluka(l)nio viensėdis?

VILŪNAIČIAI

Pakruojo r. sav., Lygumų sen. [Pakruojo r., Vilūnaičių apyl.]

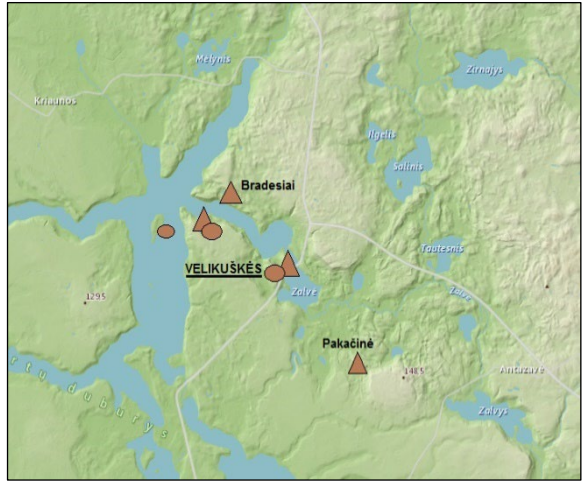
Vilūnaičių kaimas nuo Pakruojo nutolęs į šiaurės vakarus per 7 kilometrus. 3 km į šiaurės rytus nuo jo – Paliečių kapinynas, kuriame laidota VI–IX a. ir XIV–XV a. (NKVR). Kiti kapinynai yra toliau: prie Kruojos upelio pietryčiuose už 7 km – Linksmučių kapinynas, jame laidota VII–IX a. Už beveik 6 km į pietus yra Dovainišio kapinynas, kuriame laidota V–VIII a. Nuo Vilūnaičių 7 km nutolusiame Dargužių kapinyne laidota vėliausiai – XVI a.

pab. – XVIII a. Ši kapinynų grandinė išryškina čia besidriekusį senąjį kultūrinio kraštovaizdžio arealą, o Vilūnaičių kaimas yra jo nuošalėje.

21 pav. Vilūnių kaimo apylinkės (Kupiškio r.)

Fig. 21. Vilūniai village area (Kupiškis district)

22 pav. Velikuškių kaimo apylinkės (Zarasų r.)

Fig. 22. Velikuškės village area (Zarasai district)

VELIKUŠKĖS (*Velykuškės*¹⁹⁵⁹)

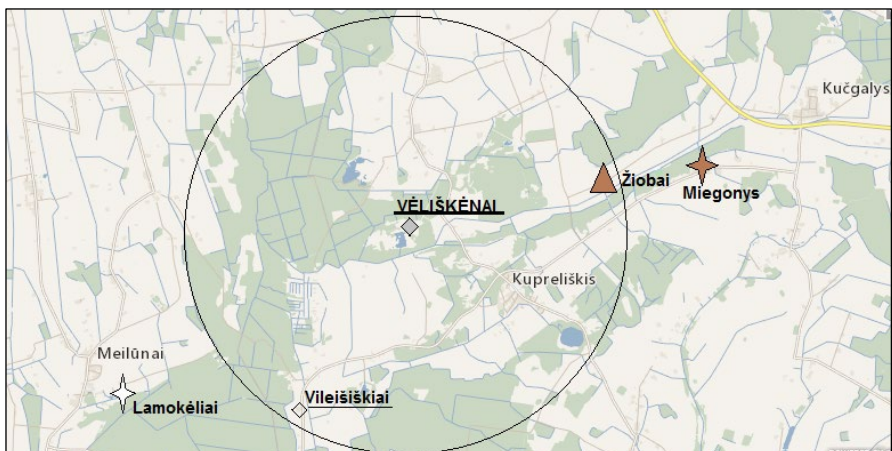
Zarasų r. sav., Antazavės sen. [Dusetų r., Žukliškių apyl.]

Sartų ežero šiaurės rytiniame gale įsikūręs Velikuškių kaimas (22 pav.) garsėja dviem savo piliakalniais ir jų papėdžių gyvenvietėmis. Saugų užutekį jiems sukuria rytinė ežero atšaka – Bradesių įlanka, kurios šiaurinėje pusėje yra seniausias šių vietų archeologinis paminklas, datuojamas II tūkst. pr. Kr. pabaiga – I tūkst. po Kr., – Bradesių piliakalnis. Priešais jį, įlankos pietiniame krante, įrengtas pirmasis Velikuškių piliakalnis, datuojamas I tūkst. pr. Kr. – XIII a. (NKVR). 1933 m. piliakalnį tyrinėjęs P. Tarasenko rastą iki 80 cm storio kultūrinį sluoksnį su aptiktais židiniai interpretavo kaip degintinius kapus (NKVR). Ežero saloje 750 m į vakarus būta I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. datuojamos neįtvirtintos gyvenvietės (NKVR). Įlankos pietryčių gale už 1,4 km yra antrasis Velikuškių piliakalnis, priskiriamas tam pačiam laikotarpiui – I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. Tolstant nuo ežero už 3 km yra Pakacinės (Dembų) piliakalnis, datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. viduriu (NKVR).

VĖLIŠKĖNAI (*Vėliškėnai*¹⁹⁵⁹)

Biržų r. sav., Papilio sen. [Pandėlio r., Mažuikių apyl.]

Vėliškėnai yra Biržų rajono pietuose prie Apaščios. 1950 m. topografiniame žemėlapyje prie upės dar buvo žymimos 2 viena šalia kitos vietovės, buvę viensėdžiai: Vėliškėnai – Велишкенай (8 ūkiai) ir Vėliškis – Велишкис (2 ūkiai). Už 4,6 km palei Apaščią aukštupio link RŠR kryptimi yra Vėlios piliakalnis (neminimas po 1989 m.), datuojamas I tūkst. (<http://www.piliakalniai.lt>). Nuo Vėliškėnų 4 km į pietus yra Vilaišiškių kaimas (Вилайшишкяй).

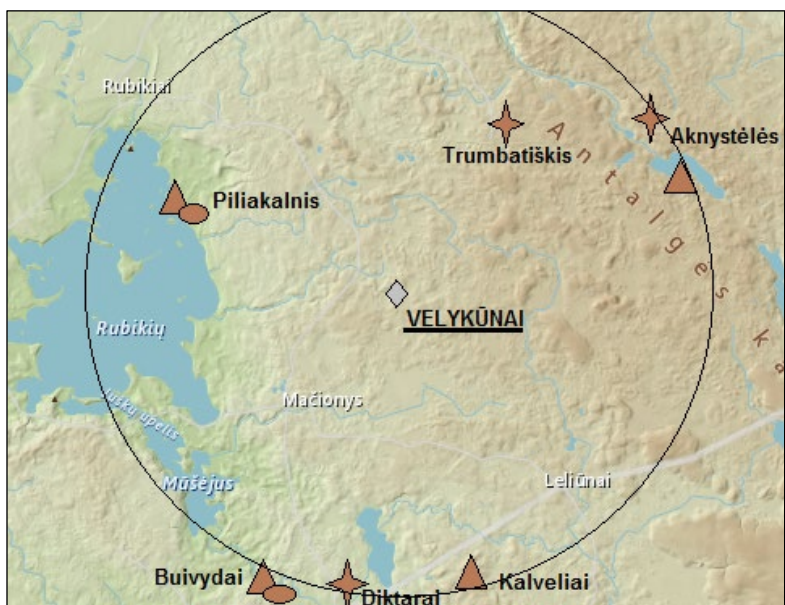
23 pav. Vėliškėnų kaimo apylinkės (Biržų r.)

Fig. 23. Vėliškėnai village area (Biržai district)

VELYKŪNAI (*Velikūnai*^{1959, 1923})

Anykščių r. sav., Skiemonių sen. [Anykščių r., Trumbatiškio apyl.]

Kaimas yra Rubikių ežero rytinėje pusėje. Pakrantėje įkurtas ir nuo kaimo 4 km nutolęs Piliakalnių piliakalnis detaliau nedatuotas (NKVR). Šiaurėje už 3 km esančiame Trumbatiškio kapinyne laidota XV a., o Aknystėlių kapinyne – XV–XVIII a. Aknystėlių piliakalnis naudotas I tūkst., šalia jo būta V amžiaus pilkapio. Nuo Velykūnų 5 km į pietus yra kita grupė archeologinių paminklų: Diktarų kapinyne laidota V–VI a. ir XIV–XVI a., Kalvelių piliakalnis naudotas I tūkst., o Buivydų piliakalnis su gyvenviete naudoti nuo I tūkst. vidurio iki II tūkst. pradžios (NKVR). Šios visos apylinkės centre įsikūręs Velykūnų (Velikūnų) kaimas.

24 pav. Velykūnų kaimo apylinkės Anykščių rajone

Fig. 24. Velykūnai village area (Anykščiai district)

VĒLIUČIONYS (*Vėliučionys*^{1959, 1930}, *Wieliczany*¹⁹¹⁴)

Vilniaus r. sav., Šatrininkų sen. [Naujosios Vilnios r., Grigaičių apyl.]

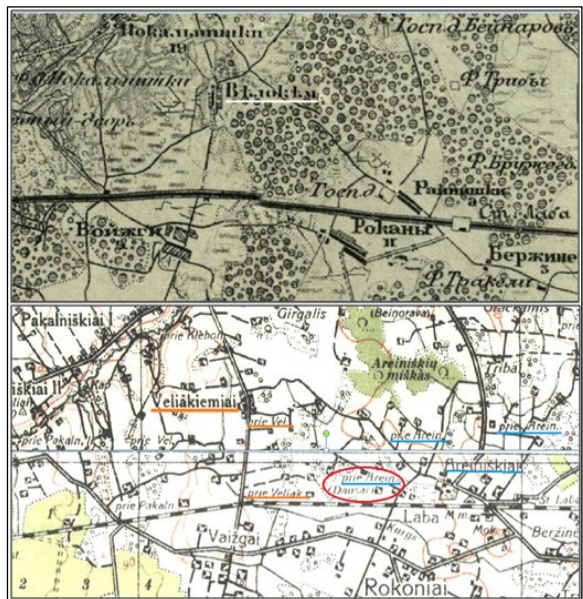
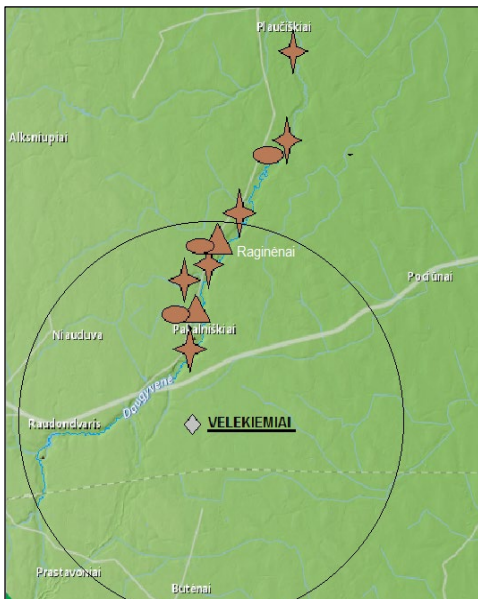
Vėliučionių kaimas dabar jau patenka į Vilniaus priemiesčius. Yra pietrytinėje pusėje senojo apledėjimo aukštumoje, kalvočiausioje apylinkės vietoje, kurios paviršius ties Vėliučionimis išsiskiria masyvias kalvas primenančiais eroziniais arsparuoliais, paryškintais juos skiriančių sentakių. Nuo vienintelio apylinkėje žinomo Rokantiškių piliakalnio su papėdės gyvenvieta kaimas nutolęs 4 km į pietryčius. Piliakalnis datuojamas I tūkstm. viduriu – II tūkstm. pradžia (<http://www.piliakalniai.lt>).

VELIAKIEMIAI (*Velekiemiai*¹⁹⁵⁹, *Veliakiemiai*¹⁹³⁵, *Welekiemie*¹⁹¹⁴, *Велокем*¹⁸⁶⁵)

Radviliškio r. sav., Pakalniškių sen. [Šeduvos r., Pakalniškių apyl.]

Veliakiemių kaimas yra Radviliškio rajono rytuose, Daugyvenės rytinėje pusėje, kur ją kerta Šiaulių–Panevėžio plentas. Nuo upės ir kaimyninių Pakalniškių jis nutolęs beveik 2 km į pietryčius. Tai labiausiai intriguojantis kaimo vardas, tarsi būtų sudėtas iš dviejų žodžių – vėlių kiemai.

Kaimas akivaizdžiai susijęs palei Daugyvenę į šiaurę besidriekusiu tankiai gyventu ir vardą upei davusiu senuoju kultūrinio kraštovaizdžio arealu. Jį liudija virtinė išlikusių archeologinių paminklų: Pakalniškių (Kleboniškių) kapinynas (NKVR), Pakalniškių (Kleboniškių) piliakalnis su gyvenvieta, Raginėnų III ir II pilkapynas, Raginėnų piliakalnis su gyvenvieta. Pakalniškių piliakalnio papėdės gyvenvietė siejama su I tūkstm. pr. mūsų erą (Iškalbingi, p. 15–16), o piliakalnio vakarinėje pašlaitėje esantis pilkapynas siejamas su I tūkstm. viduriu (NKVR). Raginėnų piliakalnis datuojamas I tūkstm. – II tūkstm. pradžia (Iškalbingi, p. 17). Prie Raginėnų piliakalnio (į P nuo jo) esantis kapinynas datuojamas II–V a., kitas (esantis 800 m į ŠR nuo piliakalnio) – IV–VII a. (NKVR).

25 - 26 pav. Velekiemių kaimo apylinkės Radviliškio rajone

Fig. 25-26. Veliakiemiai village area (Radviliškis district)

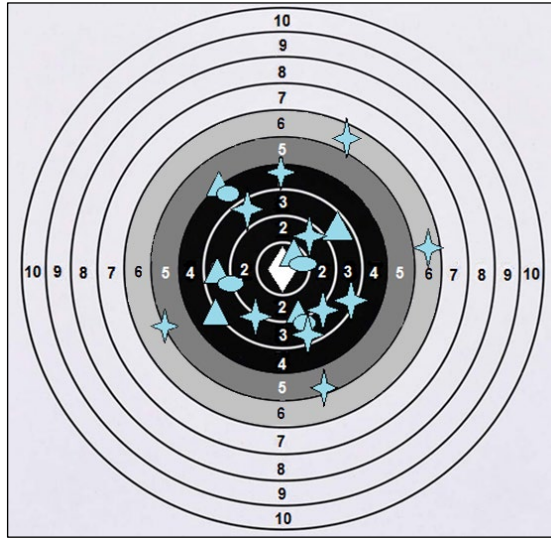
XIX a. netoli Veliakiemio nutiesus geležinkelį ir palei jį iškirtus mišką (26 pav.), kaimas priartėjo prie Areiniškių (Rymiškių, Rainiškių) dvaro: čia galėjo atsirasti bendros ganyklos dvaro žemėje, o XX a. I pusėje įkurtas Dausų kaimas. Pavadinimas *Dausai* veikia kilo pašiepiant čia gyvulius ganiusius, šienavusius ir dvarą parceliuojant šioje sandūroje žemės gavusius veliakiemiškius – svetimus žmones iš „dausų“ kaimo, nes įprastai nesukultūrinta valstiečiams atiduodama žemė dažniau vadinta tiesiog Kemsynais, Kuisynais, Gyvatynais ir pan. 1950 m. Dausų kaime buvo 12 ūkių, 2011 m. – 4 gyventojai.

Prakalbus apie *Dausus*, derėtų pastebėti, kad būta (yra) ir daugiau panašaus vardo gyvenamųjų vietovių. Šiek tiek panašumo su minėtais Veliakiemiu ir Dausais galimai yra turėjusi Dausyno ežero ir Kražių kaimynystė Kelmės rajone. Čia vis dar tebegyvuoja pasakojimai, jog kalne prie ežero (*Dausina*¹⁹³⁵, *Dowsis*¹⁹¹⁸, оз. *Довсуч*¹⁸⁶⁵) žmonės dievams ir protėviams aukodavę aukas, čia veikusios ir pagoniškos kapinės. Neatsitiktinai būtent šiame kalne didysis kunigaikštis Vytautas liepęs pastatyti vieną pirmųjų krikščioniškų šventyklų Žemaitijoje (Kražiai.lt). XIX a. ežero šiauriniame gale dar tebežymimas *Dauseniškių* viensėdis (3. *Довсенишки, Капра*, 1865), vėliau vadintas Pažeriu, o 6 km į rytų pietryčius – *Dauseniškio* palivarkas (*Довсенишки*¹⁸⁶⁵, Dausyniškė¹⁹³⁵, Dausiniškė¹⁹⁵⁹, *Dausyniškė*²⁰¹¹). Jei ežere būtų buvę laidojama, tuomet jo vardas reikštų pravarde, kilusią iš katalikiškosios pasaulėžiūros paniekos pagoniškoms laidojimo apeigoms bei vietiniams gyventojams, tačiau toks faktas nėra žinomas.

Aukštojo Tyro kaimynystėje buvo *Dausynų* kaimas (*Dausynaĩ*, *Dausinai*¹⁹²³), *Dausynų* pelkė [Klaipėdos r., Kulių sen.; Rietavo r., Pažvelsio apyl.]. Archeologinių paminklų aplinkui nėra. Kalbininkų duomenimis, vardas kilęs nuo asmenvardžio: „Iš avd. *Dausynas*“ (LVGDB). Tik vėl neaišku, kaip tokią pavardę įgiję pirmieji žmonės buvo susiję su dausomis – mirusiųjų sielų namais (žr.: Beresnevičius, 1990)? „Dausos“ – antrasis žodis lietuvių kalboje greta „vėlės“, susijęs su mirusiųjų sielomis ir per tautosaką ateinantis iš labai senų laikų. Nuo gyventojų pravarde, matyt, kilę ir šių kaimų vardai: Dauskiaĩ, Dauskurdaĩ, Daustoriaĩ, Dausiškiai, Daušiškiai, Dausiškiai. Dauselių¹⁹⁶⁸ kaimas buvo ir netoli Paberžės Vilniaus [Nemenčinės] rajone. Tai labai pelkingos vietovės, nuo kurių į šiaurės vakarus yra Alkos miškas (<http://www.geoportal.lt>). Daugiau senovinių ženklų apylinkėse, atrodo, nėra (NKVR), bet buvęs gamtovaizdis diktuoja mintį, kad buvę pražūtingi pelkynai, į kuriuos įklydus būdavo galima „išskeliauti ir į dausas“, ir bus kai kurioms vietovėms davę Dausynų, Dauselių, o žmonėms – Dausiškių vardus. Nemažiau įdomu ir tai, kad visos čia paminėtos vietovės yra Vakarų Lietuvoje (Rietavo, Klaipėdos, Kelmės (4), Šiaulių, Radviliškio, Pakruojo (2) rajonuose) ir tik paskutinioji – rytinėje dalyje.

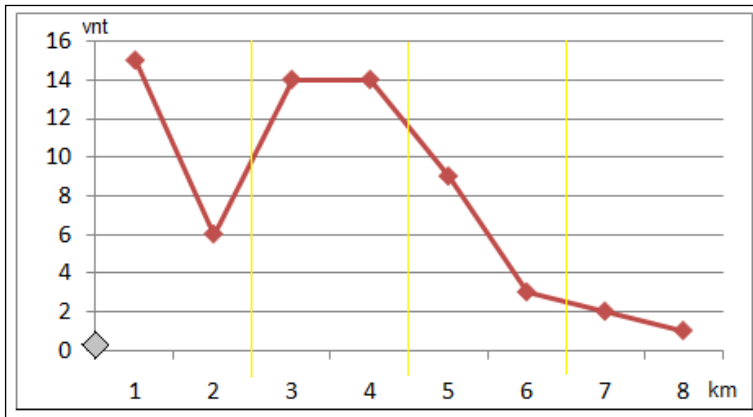
Apibendrinimas

Išanalizavus 36 vietoves, paaiškėjo, jog *Vėlaičių* ir panašius vardus turintys kaimai aiškiai susiję su ikikrikščioniškojo laikotarpio kultūriniu klodu, nes tik šešių vietovių apylinkėse aiškesnio apčiuopiamo ryšio su piliakalniais ar kapinynais nepastebėta. Tai jau minėti du *Vilaičių* (dab. *Vileikių*) kaimai, *Velikionių* (Biržų r.), *Veliapolio* (Panevėžio r.), *Vilainių* (Kėdainių r.), *Vileikiškių* (Širvintų r.) kaimai. Apibendrinus atstumus, skiriančius kaimus nuo apylinkėse esančių archeologinių objektų, paaiškėjo, jog absoliučiai didžiausia jų dalis – net 80 proc. – susitelkę aplinkui 1–4 km atstumu (27, 28 pav.). Kitaip sakant, Vėlaičiai ir panašūs kaimai nutolę nuo senovės paminklų 1–4 km. Taip išryškėjo vietovių artimajai apylinkei priskirtina teritorija, supanti gyvenamąsias 3–4 km spinduliu (28 pav.).

27 pav. Archeologinių paminklų sklaida Vėlaičių vardą turinčių kaimų (centras) apylinkėse

Fig. 27. Dissemination of archeological monuments in the vicinity of villages named after Vėlaičiai

28 pav. Archeologinių paminklų nutolimas nuo analizuojamųjų vietovių

Fig. 28. Distance of archeological monuments from the analyzed villages

Archeologinio paveldo gausos požiūriu vietovės ir jų apylinkės yra labai skirtingos: vienur jis turtingas, netgi gausus, kitur apibūdinamas kaip vidutinis, dar kitur – labai kuklus. Tokia skirtinga kaimų aplinka išryškina vienų buvimą senuosiuose kultūrinio kraštovaizdžio židiniuose (ikikirščiūnų laikotarpio kultūrinuose centruose) ar greta jų, o kitus buvus retai apgyventose periferijose. Su senaisiais kultūrinio kraštovaizdžio židiniais susijusiose vietovėse 5–6 km spinduliu priskaičiuojama iki 6–9 objektų (laikant piliakalnių ir jų papėdžių gyvenvietes skirtingais archeologiniais objektais). Su tokiais centrais susiję Vėlaičiai prie Kartenos (Kretingos r.), Vėluikiai prie Skaudvilės (Tauragės r.), Vileikiai Kelmės rajone į pietryčius nuo Kražių, Vilūnai prie Kalvių ežero (Kaišiadorių r.) ir Aukštadvario (Trakų r.), Vilaičiai prie Betygalos (Raseinių r.), Veleikiai prie Indrajų (Zarasų r.). Su mažes-

niais kultūrinio kraštovaizdžio arealais susijusių kaimų apylinkėse yra po 4–5 archeologinius paminklus. Kitą trečdalį sudarytų vietovės, apylinkėse turinčios vos 1–2 senjo kultūrinio klodo paminklus.

Pasitaikantis kai kurių vietovių nuošalumas apylinkėje, lyginant su ikirikščioniškojo laikotarpio paminklų paplitimo arealais, sutampančiais su ūkinei veiklai geresnėmis gamtinėmis sąlygomis, t. y. savotiškas jų bendruomenių pasitraukimas į pakraščius su nepalankesne gamtine aplinka, kreipia mintį apie buvusius pasaulėžiūrų skirtumus ir atsiradusį spaudimą tradicijoms po krikščionybės įvedimo. Gėstant pagonybei, į pašalius pasitraukusios bendruomenės galėjo ilgiau išlaikyti senąją mirusiųjų gerbimo praktiką, dėl ko ir galėjo būti pramintos su vėlėmis susijusiais vardais. Tokie būtų *Vėlaičiai* prie Pagėgių, *Vėleikiai*, buvę prie Tverų ir šalia senjo Žemaičių plento (Rietavo sav.), *Velekiemiai* prie Daugyvenės (Radviliškio r.). Tokią mintį diktuoja ir pastarojo kaimo kaimynystėje atsiradęs Dausiškių kaimo vardas.

1 lentelė. Tiriamų vietovių apylinkių apgyvenimas pagal archeologinius paminklus

Table 1. Settlement of the surrounding areas according to archeological monuments

	Vietovė / Location	Rajonas / District	I t. pr. Kr. / mln. BC	Amžius / Century														
				I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	
1	Vėlaičiai	Akmenės		1	1	1	1	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	
2	Vėlaičiai	Rietavo Tv.			1	1			1	1	2	2	2	1	1	1	2	
3	Vėlaičiai	Rietavo Sk.		1	1	1				1	1	1	1	2	1	1	1	
4	Vėlaičiai	Kretingos	1	4	5	5	6	6	4	4	4	4	7	5	5	4		
5	Vėlaičiai	Pagėgių s.		1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1		
6	Vilaičiai	Tauragės														1	1	
7	Vilaičiai	Raseinių		3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
8	Vilaičiai	Šiaulių		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
9	Vėlionys	Ignalinos		1	1	1	1	1						1	1	1		
10	Vilionys	Kaišiadorių										1	1	1	1			
11	Veleikiai	Zarasų	3	4	4	4	4	2	2	2	2	1	1					
12	Vileikiai	Ukmergės							3	3	3	3	3	3	3	3	3	
13	Vileikiai	Pakapės			1	1												
14	Vileikiai	kelmės		1	1	2	2	1	1	1	1	1	1			1	1	
15	Vileikiai	Šilutės						1	1	1	1							
16	Vėluikiai	Skaudvilės		2	2	2	2	4	4	4	4	5	5	5	5	6	3	
17	Vėlūnai	Ignalinos r.		1	1	1	1											
18	Vilūnai	Aukštadvario	1	2	2	4	4	5	5	3	3	2	2	2	2	2	2	
19	Vilūnai	Kaišiadorių		2	2	2	2	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
20	Vilūnėliai	Kaišiadorių																
21	Vilūnaičiai	Pakruojo							1	1	1	1					1	
22	Viluiniai	Kupiškio	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1					
23	Vilučiai	Utenos				1	1											
24	Viliukai	Ukmergės														?	?	
25	Viliai	Rokiškio	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
26	Velikuškės	Zarasų	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	1	1	1	
27	Veliškėnai	Biržų		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1					
28	Velykūnai	Anykščių		2	2	2	2	5	4	4	4	4	4	4	2	2	2	1
29	Vėliučionys	Vilniaus						1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
30	Velekiemiai	Radviliškio	1	1	2	2	3	4	3	3	1	1	1	1	1	1	1	

Vėlaičių ir kitus panašius vardus turinčių vietovių apylinkių kultūrinis klodas dažniausiai datuojamas I tūkstm. po Kr. – II tūkstm. pradžia (1 lentelė). Šis prierašumas leidžia manyti ir tokių vietovių vardus esant labai senus, o bendruomenes praeityje galimai buvus susijusiomis su mirusiųjų pagerbimu, gal net patarnavimais laidotuvių ritualuose. Šie sutapimai duoda prielaidą manyti, kad senovėje, seniau Vilaičiai galėjo būti vadinami Vėlaičiais, Vilūnai – Vėlūnais, Vilionys – Vėlionimis, Veleikiai ir Vileikiai – Vėleikiais, galėjo būti Vėliukai, Vėlučiai, Vėluiniai, Vėlūnaičiai, Vėliškėnai, Vėlikūnai, Vėlekiemiai, ir prašosi atkreipti dėmesio. Yra pagrindo manyti, kad pirminė bendruomenių, jų vietovių vardų prasmė, ryšys su senojo tikėjimo bendruomenėmis ilgainiui pasimiršo, išgalėjus krikščionybei ir keičiantis kartoms arba istorinei atminčiai nutrūkus dėl galimai vykusio(ių) kardinalaus(ių) gyventojų pasikeitimo(ų), todėl imta juo abejoti, nustota akcentuoti tą ryšį parodantįjį dėmenį *vėl-* ir jis pakito į dėmenis *vel-*, *vil-*, pvz.: Vėliakiemiai → Velekiemiai, Vėleikiai → Vileikiai, Vėlionys → Vilionys ir pan.

J. Spruogio žinyne (1888) nurodytų, taip pat senuose žemėlapiuose žymimų kai kurių vietovių neatsekimas rodo, kad tokius vardus turėjusiųjų praeityje būta gerokai daugiau. Pastebėta, kad dalis analizuotų bendruomenių XX a. pasiekė būdamos viensėdžiais – labai mažomis, sunkiausiai vardus išsaugančiomis kelių ūkių bendruomenėmis, kaip panaikintieji *Vėlaičiai* prie Tverų, nors būta ir ypač gausių, pvz.: *Vileikiai* Kalvių ežero apylinkėje (Kaišiadorių r.) ir *Vėlaičiai* prie Kartenos (Kretingos r.); atitinkamai 51 ir 42 ūkiai 1923 m., jos abi yra seniausio kultūrinio kraštovaizdžio židiniuose. Todėl itin neramina vietovių vardų ateitis, nes dalis tokių mažųjų jau likusios be gyventojų.

Nustatyti dėsningumai išryškina tokių vardų vietovių kompleksinių tarpdisciplininių tyrimų poreikį ir dar kartą atkreipia dėmesį į vietovardžių informatyvumą ir paveldinę vertę.

Literatūra

- Banys, J., 1981. *Mirtis ir laidotuvės. Lietuvių liaudies tradicijos*. Lietuvių tautosakos lobynas IX. p. 55.
- Baubonis, Z., Zabiela, G., 2006. Simėnai. *Šilalės krašto piliakalnių atlasas*. Vilnius, p.p. 82-84.
- Beresnevičius, G., 1990. *Dausos. Pomirtinio gyvenimo samprata senojoje lietuvių pasaulėžiūroje*. 211 p.
- Dakanis, B., 2004. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Tverų apylinkėse (Rietavo sav.). Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, 278-280. <http://www.atl.lt/2004/278-280.pdf>.
- Dundulienė, P., 1990. *Senovės lietuvių mitologija ir religija*, p. 75.
- Dusburgietis, P., 1985. *Prūsijos žemės kronika*, p. 88.
- Iškalbingi praeities ženklai, 2019. *Kultūros paveldo objektai Radviliškio rajone*. Radviliškis, file:///C:/Users/PC/Desktop/l%C5%A1kalbingi%20praeities%20%C5%BEenklaai.%20knygawww.pdf.
- Gimbutienė, M., 1985. *Baltai priešistoriniais laikais*. p. 175.
- Ivinskis, Z., 1991. *Lietuvos istorija iki Vytauto didžiojo mirties*. p. 141.
- Jovaiša, E., 2007. Skalvių istorijos šaltiniai: Vėluikių kapinynas. *Istorija*, 3, p. 3-18.
- Karaliūnas, S., 2005. *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose*. II.
- Kavoliutė, F., 2000. Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio ištakos. *Geografijos metraštis*, T. XXXIII, p. 20–28.
- Kavoliutė, F., 2014. Gyvenamųjų vietovių vardai – nematerialūs šalies kultūros paveldas. *Geografijos metraštis* 47, p. 88-102.
- Kavoliutė, F., 2019. *Žemė prašo nepamiršti vardų. Mūsų mirusių kaimų knyga*. 739 p.
- Kavoliutė, F., 2020. Kalnai Lietuvos vietovių varduose ir paviršiuje. *Geografijos metraštis*, 53, p. 63-85.
- Kavoliutė, F., 2021. Lietuvos kraštovaizdis vietovardžiuose. *Būdas*, 3, p. 8-16.
- Kraštas ir žmonės*. Sud.: Jurginis, J., Šidlauskas, A., 1988. Vilnius, Mokslas.
- Kražiai.lt. Lankytinos vietos: Vytauto kalnas. <http://www.kraziai.lt/sample-page/lankytinos-vietos>.
- Kviklys, B., 1991. *Mūsų Lietuva*, T. 2, p. 338.

- Kurilienė, A., 2009. Kaišiadorių rajono archeologijos sąvadas.
- Kviklys, B., 1991. Pakapė. *Mūsų Lietuva*, (1966), T. 3, p. 108.
- Lietuvos archeologijos atlasas*, 1977. T. III. I-XIII a. pilkapynai ir senkapiai.
- Lietuvos apgyventos vietos*, 1925. Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys, 735 p.
- Lietuvos erdvinės informacijos portalas. <https://www.geoportals.lt/map/>.
- Lietuvių pavardžių žodynas*, L-Ž, 1989. Vilnius, Mokslas.
- Lietuvos piliakalnių atlasas*. <http://www.piliakalniai.lt/>.
- LTVGDB – Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė. <https://ekalba.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze/>.
- Maciejauskienė, V., 1991. *Lietuvių pavardžių susidarymas*. XIII-XVIII a. Vilnius, Mokslas.
- Mannhardt, W., 1936. *Letto-preussische Götterlehre*. Riga.
- NKVR - Nekilnojamosios kultūros vertybių registras. <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>.
- Michelbertas, M., 1980. Vienragių pilkapyno tyrinėjimai 1977 metais. *Istorija*, XX(I), p. 110 - 132.
- Tautavičius, A. Seniausia praeitis. *Vėliuona*. Versmė, Vilnius, p. 63-77.
- Tučas, R., 2012. Evolution of population of Lithuania's territory in the 1st-12th centuries AD. 74 p.
- Urbanavičius, V., 1977. Senujų tikėjimų reliktai Lietuvoje XV-XVII a. LTSR MA Darbai, A ser., Nr. 3(60), p. 79-89.
- Urbanavičius, V., 1993. Lietuvos pagonybė ir jos reliktai XIII-XVII amžiais. Habil. daktaro disertacijos tezės p. 26.
- Urbanavičius, V., 2011. Spėjamos lietuvių kulto vietos. *Sugrąžinta praeitis*. p. 148-172.
- Vaitkevičius, V., 2003. *Alkai. Baltų šventviečių studija*. 319 p.
- Vaitkevičius, V., 1998. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*.
- Vaitkevičius, V., 2006. *Senosios Lietuvos šventvietės*. Aukštaitija.
- Vaitkevičius, V., 2016. *Sacred Sites. A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania* p. 462-473.
- Vanagas, A., 1981. Lietuvos hidronimų etimologinis žodynas. p. 370.
- Vėlius, N., 1988. Kaip baltai laidojo mirusiuosius. Rašytinių šaltinių duomenys. Kultūros barai, 1, p. 56–59.
- Zinkevičius, Z., 2011. *Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas: pavadinimų kilmė*. p.40, 60.
- Lietuvos reljefo žemėlapis. <https://www.arcgis.com/>.
- Топографический жемелapis, 1933-1938. М 1:100000. Lietuvos karo topografijos skyrius.
- Карта Ковенской губернии, 1865, М:126000.
- Karte des westlichen Russlands, 1914-1921, М 1:100000.
- Топографическая карта, 1949–1950, М 1:25000.
- Спрогис, И. Я., 1888. *Географический словарь Жомойтской земли XVI столетия*. 362 p.

NAMES AND PLACES: VĒLAIČIAI, VĒLEKIEMIS

Filomena Kavoliutė

Vilnius University, Faculty of Chemistry and Geosciences, Institute of Geosciences, Department of Geography and Land Management, M. K. Čiurlionio str. 21/27, LT-03101 Vilnius

E-mail: filomena.kavoliute@gf.vu.lt

DOI: <https://doi.org/10.5200/GM.2021.6>

Summary

The coincidence has long been of interest: the villages are called *Vėlaičiai*, and there are archaeological monuments in their immediate vicinity (an hour's walk away) (of Tverai, Rietavas district). In Lithuanian language the *Vėlaičiai* word shares the same root with: *late* - time of day, the end of a season and *ghost* - the spirit of a dead person. According to data from linguists, such place names are derived from personal names and are not associated with the word ghost.

Previous explorations of place names have revealed a written link between the names of some villages and the early Middle Ages (Kavoliutė, 2014, 2020). Among the old personal names of the

Lithuanian nomenclature before the period of Christianity, the personal names "*Veluti*" are found. Written documents related to the pre-Christian period in Lithuania tell about the fireplaces in the sacred forests, which were distributed to the villages and where the dead were burned. The ghosts of the dead were then remembered in those places. Other documents of that period allude to the ability of the Aistians (Prussians) to embalm bodies; Lithuanians could have known that too. The question arises: perhaps the people who performed such services could be called *vėlaičiai*? Hypothesis made that if in the past the meaning of such communities or areas would be linked to a world of the dead, in or in the surrounding of them should be some objects from the pre-Christian period. The purpose of this article is to identify the links between such sites and the distribution of archaeological sites, the oldest cultural layer in the landscape. This is one of the preconditions for determining the period of origin of names.

At the beginning, 5 villages named *Vėlaičiai* were found, but when it was noticed that often the same names are spelled differently - the letters *ė*, *e*, *i* are changed, more names were included in the study. Their numbers rose to 23 and 36 locations. To determine the links between villages and archaeological monuments, the surroundings are surveyed within a radius of 5-6 km - a 1-hour walk away. The required data are taken from the Register of Immovable Cultural Property of the Department of Cultural Heritage. Illustrative schemes are provided for each location. Their scale is not uniform, so the surroundings of the areas are highlighted by a defined circle within a radius of 5 km; it is not marked if the illustration shows only an area with a radius of 5 km.

The analysis of 36 places revealed that the villages of *Vėlaičiai* and similar names are clearly connected with the cultural layer of the pre-Christian period, as only in the vicinity of 6 places no clearer tangible connection with the mounds or cemeteries was observed. Summarizing the distances separating the villages from the archaeological sites in the area, it turned out that the absolute largest part of them - even 80% - is concentrated around 1-4 km away. These are the surrounding areas (Fig. 27, 28).

In terms of the abundance of the archaeological heritage, the areas and their surroundings are very different: in some it is rich, even abundant, in others it can be described as average, in others it is very modest. Such a different environment of *Vėlaičiai* and villages of similar names shows that some of them were in the old areas of the cultural landscape (cultural centers of the pre-Christian period) or on their outskirts, others - in sparsely populated peripheries.

The visible remoteness of some villages compared to pre-Christian monuments distribution areas, which have better natural conditions for economic activity, indicates the exodus of communities to less-favored areas. This may be related to the persecution of old pagan traditions after the introduction of Christianity. With the extinction of paganism, such communities were able to maintain the old practice of honoring the dead for longer, resulting in ghost-named names.

The cultural layer of the environs of *Vėlaičiai* and other areas with similar names is usually dated to the 1st millennium AD - the beginning of the 2nd millennium (Table 1). It is more likely that *Vėlaičiai* and other similar village names may be associated with such communities than with the time of day or the end of the season. These coincidences suggest that the names of such places are very old, and that communities may have been associated with honoring the dead in the past, perhaps even cremating. The place names *Vėlaičiai* and *Vėlekiemis* are used in the title of the article in a general sense to describe communities and their places of residence.

Many of the areas mentioned in the 19th century documents could not be found on modern maps. This shows that there have been many more places with such names in the past. It has been observed that some of the analyzed communities reached the 20th century as very small communities, but there were also some very large ones; they are associated with the centers of the oldest cultural landscape (Fig. 6,19).